

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

В.І. Староста

**КВАЛІФІКАЦІЙНІ РОБОТИ:
ПІДГОТОВКА, ОФОРМЛЕННЯ, ЗАХИСТ**

**Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта»**

Ужгород-2022

УДК 159.9(076)

Кваліфікаційні роботи: підготовка, оформлення, захист. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / Автор-упорядник В.І. Староста. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 60 с.

У пропонованому виданні охарактеризовано основні етапи організації та проведення наукового дослідження під час виконання кваліфікаційних (бакалаврських, магістерських) робіт студентами спеціальності «Дошкільна освіта». Висвітлено структуру дослідження в освіті як цілісної системи через обґрунтування його мети, об'єкта, предмета, завдань, актуальності, теоретичного і практичного значення, узагальнення результатів тощо. Наведено приклади різноманітних досліджень учених України, аби студенти ознайомились із актуальними проблемами у сфері дошкільної освіти. Описано сучасні вимоги щодо оформлення кваліфікаційної роботи, деталізовано процедуру захисту.

Видання адресовано студентам бакалаврату та магістратури спеціальності 012 «Дошкільна освіта», викладачам – науковим керівникам кваліфікаційних робіт.

Рецензент:

Попадич Олена Олександрівна – доктор педагогічних наук, професор.

*Рекомендовано до друку
науково-методичною комісією факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол №8 від 07.06.2022.)*

© В.І. Староста, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. МЕТА І ЗАВДАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	6
2. ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	7
2.1. Вибір теми кваліфікаційної роботи	8
2.2. Завдання на кваліфікаційну роботу та календарний план їх виконання.....	8
2.3. Опрацювання літератури	10
2.4. Дотримання академічної доброчесності. Мова і стиль кваліфікаційної роботи	13
3. СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	17
4. ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	22
4.1. Загальні вимоги	22
4.2. Нумерація	23
4.3. Ілюстрації та інший допоміжний матеріал	24
4.3.1. Рисунки	24
4.3.2. Таблиці	26
4.3.3. Формули	27
4.3.4. Додатки	27
4.4. Список використаних джерел	28
4.4.1. Правила цитування та посилання на використані джерела	28
4.4.2. Оформлення списку використаних джерел	29
5. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	34
5.1. Порядок допуску кваліфікаційних робіт до захисту	34
5.2. Процедура проходження захисту та орієнтовні критерії оцінювання	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ДОДАТКИ	42
Додаток А. Пріоритетні напрями (тематика) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018–2022 рр.	42
Додаток Б. Актуальні проблеми дисертаційних досліджень у сфері дошкільної освіти	44
Додаток В. Приклади формулювання окремих характеристик наукового апарату дослідження на основі дисертаційних праць вчених України у сфері дошкільної освіти	47
Додаток Д. Форми деяких документів.	53
Додаток Д1. Титульні сторінки кваліфікаційної роботи бакалавра/магістра	53
Додаток Д2. Завдання на дипломну роботу студенту	55
Додаток Д3. Подання голові Державної екзаменаційної комісії	57
Додаток Е. Приклад змісту кваліфікаційної роботи	58
Додаток Є. Орієнтовна структура вступу кваліфікаційної роботи	58
Додаток Ж. Форма рецензії на кваліфікаційну роботу	59

ВСТУП

Сучасне оновлення національної системи освіти розпочалось з перших її ланок – дошкільної та початкової освіти. Відповідно спостерігаємо позитивні зміни під час підготовки майбутніх фахівців, які зумовлені запровадженням відповідних стандартів вищої освіти та інших нормативно-правових документів. Серед загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, визначених у стандартах, є ряд, які, з нашого погляду, мають комплексний характер і спрямовані також на формування дослідницької компетентності, зокрема, це здатність:

- до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; працювати з джерелами навчальної та наукової інформації; знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками; до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами; до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини (Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти)¹;

- генерувати нові ідеї (креативність); проведення досліджень на відповідному рівні; створювати та впроваджувати в практику наукові розробки, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності та освітнього середовища в системі дошкільної, зокрема, інклюзивної освіти; розробляти і реалізовувати дослідницькі та інноваційні проекти у сфері дошкільної освіти; організовувати науково-експериментальну та методичну діяльність у системі дошкільної освіти (Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський рівень) вищої освіти)².

Велике позитивне значення, на наше переконання, має рішення запровадити під час магістерської підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» мінімум 30% освітньо-наукової програми та 20% освітньо-професійної програми на науково-дослідницьку роботу (Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський рівень) вищої освіти)³.

Дослідницький підхід професійної підготовки сприяє поглибленому творчому засвоєнню студентами навчального матеріалу, допомагає оволодіти науковими методами пізнання, формує навички дослідника.

Форми участі студентів у науково-дослідній роботі:

---

¹ Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь «бакалавр». Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>.

² Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський рівень) вищої освіти, ступінь «магістр». Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.

³ Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський рівень) вищої освіти, ступінь «магістр». Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.

- науково-дослідна робота студентів згідно навчального плану окремих курсів, під час проходження практики, виконання курсових та дипломних робіт;
- участь у роботі наукових гуртків та наукових семінарах при кафедрах;
- доповіді на студентських та інших наукових конференціях;
- науково-дослідна робота студентів за бюджетною тематикою кафедр чи лабораторій, за міжнародними грантами тощо.

Найбільш здібні до науково-дослідної роботи студенти продовжують дослідницьку діяльність в аспірантурі під час підготовки дисертаційних робіт.

Важливою ланкою практичної підготовки є виконання студентами курсових, а потім кваліфікаційних (бакалаврських та магістерських) робіт. Під час виконання цих видів робіт поглиблюються та закріплюються теоретичні знання студентів з усіх дисциплін навчального плану, формуються навички наукової діяльності.

У пропонованому навчально-методичному посібнику зроблено спробу розкрити основні етапи щодо організації та проведення наукового дослідження студентами спеціальності 012 «Дошкільна освіта» під час підготовки та оформлення кваліфікаційних (бакалаврських та магістерських) робіт, а також їх захисту.

Сподіваюсь, шановні студенти,
посібник допоможе Вам у підготовці,
оформленні та успішному захисті
кваліфікаційних робіт.
Автор-упорядник

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Виконання й оформлення курсових та кваліфікаційних робіт – один з важливих і перспективних видів дослідницької діяльності студентів у закладах вищої освіти (ЗВО). У творчій взаємодії студента і викладача формується особистість майбутнього фахівця, розвивається вміння вирішувати актуальні проблеми, самостійно орієнтуватися в науковій літературі, успішно застосовувати на практиці теоретичні знання.

Дипломна робота бакалавра, магістра – це складова підсумкової атестації студента, випускова наукова робота, яка виконується на завершальному етапі навчання для здобуття відповідного освітнього ступеня у закладі вищої освіти (ЗВО).

Згідно «Положення про дипломні роботи в УжНУ»⁴:

- **дипломна робота бакалавра** – передбачає систематизацію, закріплення, розширення і теоретичних і практичних знань зі спеціальності та використання їх при вирішенні конкретних наукових та інших завдань, розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою експеримента, пов'язаних з тематикою роботи;

- **дипломна робота магістра** – це виконана науково-дослідна робота за освітнім ступенем магістра, головною метою і змістом якої є наукові дослідження з новітніх питань теоретичного або прикладного характеру за профілем підготовки. Дипломна робота магістра є самостійним науковим дослідженням студента, що виконується ним на завершальному етапі навчання. Основне завдання дипломної роботи магістра - продемонструвати рівень освітньо-наукової підготовки, вміння самостійно вести науковий пошук і розв'язувати конкретні наукові завдання.

Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта» має передбачати інтеграцію знань та розв'язання складної спеціалізованої задачі або практичної проблеми дошкільної освіти у широких або мультидисциплінарних контекстах, за наявності неповної або обмеженої інформації, з метою розвитку нових знань та процедур.

Кваліфікаційна робота бакалавра зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта» має передбачати розв'язання складної задачі або проблеми в сфері дошкільної освіти, що характеризується невизначеністю умов та вимог і передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій.

У кваліфікаційній роботі не повинно бути академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації.

Захист кваліфікаційної роботи здійснюється відкрито і публічно. Виконана робота має бути оприлюднена на офіційному сайті або в репозиторії ЗВО.

Якщо курсові роботи плануються після вивчення основних навчальних дисциплін, то кваліфікаційні наукові роботи бакалавра/магістра виконуються на завершальному етапі навчання у ЗВО. Визначальними ознаками кваліфікаційної роботи має бути наукова новизна, самостійність, дослідницький характер, актуальність.

Завданнями кваліфікаційної роботи, як правило, є:

- розширення й поглиблення теоретичних знань студентів з обраної проблеми кваліфікаційної роботи та із суміжних наук, систематизація й аналіз сучасних наукових підходів до розв'язання теоретичних та практичних завдань у сфері дошкільної освіти;

---

⁴Положення про дипломну роботу (дипломний проект). URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/11106>.

- удосконалення вмінь та навичок студентів самостійно проводити пошук, опрацювання, критичне оцінювання достовірності та надійності інформації з різних наукових джерел у галузі педагогічних наук (монографічна, навчально-методична, періодична література, збірники наукових праць, дисертаційні праці тощо); збирати, інтерпретувати та застосовувати дані у сфері дошкільної освіти із використанням методів наукової діяльності;

- розвиток навичок організаційної роботи в процесі постановки і проведення експерименту; досвіду аналізу результатів досліджень, а також письмове їх оформлення, формулювання конкретних висновків та практичних рекомендацій згідно теми кваліфікаційної роботи; отримання досвіду її прилюдного захисту;

- формування готовності й здатності студентів до самоосвіти й саморозвитку, самостійної дослідницької роботи в майбутній професійній діяльності у сфері дошкільної освіти.

2. ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Розглянемо основні етапи виконання кваліфікаційної роботи:

- вибір теми кваліфікаційної роботи;
- попередній пошук та підбір літератури з теми дослідження;
- складання спільно з науковим керівником попереднього плану та структури кваліфікаційної роботи, а також календарного плану виконання окремих завдань;
  - визначення об'єкта, предмета, мети, завдань та можливих методів дослідження;
  - поглиблене опрацювання підбраної літератури з теми дослідження (порівняння, класифікація, узагальнення, критичний аналіз) та проведення подальшого пошуку літературних джерел;
  - формулювання теоретичних засад згідно теми педагогічного дослідження;
  - здійснення (за необхідності) емпіричного педагогічного дослідження, аналіз отриманих результатів та їх узагальнення;
  - написання наукового тексту кваліфікаційної роботи згідно з її структурою (вступ, основна частина, висновки, рекомендації), оформлення додатків і списку використаних джерел; підбір ілюстративного матеріалу; редагування тексту кваліфікаційної роботи згідно вимог до оформлення;
  - подання чорнового варіанту рукопису науковому керівникові;
  - доопрацювання роботи з урахуванням наданих зауважень та рекомендацій, остаточне чистове оформлення роботи;
  - подання фінальної версії роботи науковому керівникові, а також на кафедру для отримання рецензії і допуску до захисту;
  - захист кваліфікаційної роботи.

Увага! Наведена послідовність носить умовний характер, оскільки деякі етапи можуть проходити паралельно, або носити циклічний характер. Розглянемо більш детально деякі із зазначених етапів.

2.1. Вибір теми кваліфікаційної роботи

Тематика (перелік можливих тем) кваліфікаційної робіт розробляється щорічно та затверджується рішенням кафедри. Тематика роботи має відповідати навчальному плану спеціальності «Дошкільна освіта», враховувати проблематику сучасних педагогічних досліджень в Україні (див. деякі напрями в додатку А, а весь перелік наведено в <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1315/>), а також в сфері дошкільної освіти. Важливо студентам обрати тему майбутнього дослідження, аби вона була не лише цікава, але й актуальна. Для полегшення такого вибору в додатку наведено тематику досліджень у сфері дошкільної освіти, а також формулювання деяких характеристик наукового дослідження на прикладі дисертаційних робіт українських вчених та інші джерела (додатки А, Б, З).

Процедура визначення теми роботи, як правило, наступна:

- науковий керівник сам пропонує тему, виходячи зі своєї власної дослідницької діяльності і залучаючи до неї студентів;
- студент обирає тему, що відповідає його науковим інтересам; це може бути продовженням його курсової роботи.

Остаточне формулювання теми кваліфікаційної роботи кожного студента закріплюється розпорядженням декана факультету суспільних наук, на підставі подання кафедри, не пізніше як за 3 місяці до її захисту, згідно з навчальним планом.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи:

- формулює тему кваліфікаційної роботи і разом зі студентом визначає мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження;
- надає допомогу у розробці календарного графіка роботи на весь період виконання;
- рекомендує студентові необхідну літературу, Web-ресурси;
- надає організаційну і науково-методичну допомогу шляхом проведення консультацій; контролює хід виконання роботи;
- періодично інформує кафедру про хід виконання роботи;
- перевіряє оформлення виконаної роботи відповідно до вимог, які ставляться до такого виду робіт;
- готує рецензію на кваліфікаційну роботу.

Обов'язки студента: 1) обрати тему кваліфікаційної роботи; 2) скласти індивідуальний план щодо її виконання; 3) визначити перелік питань і практичних матеріалів, які належить вивчити й зібрати під час практик; 4) дібрати наукові джерела, які доцільно використати при виконанні кваліфікаційної роботи; 5) підготувати кваліфікаційну роботу відповідно до індивідуального графіку та згідно з цим положенням; 6) захистити кваліфікаційну роботу, продемонструвавши рівень своєї професійної підготовки, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

2.2. Завдання на кваліфікаційну роботу та календарний план їх виконання

Після обрання і погодження з керівником теми дослідницької роботи, складаються завдання на кваліфікаційну роботу студенту та календарний план, у якому визначаються терміни виконання етапів (див. додаток Д2). Такий план полегшує контроль за виконанням різних видів робіт. Основну роботу студент виконує самостійно, звертаючись за консультаціями до наукового керівника і звітуючи перед ним у міру виконання окремих частин і роботи в цілому.

Завдання на дипломну роботу студенту (див додаток Д2) затверджується завідувачем випускової кафедри і видається дипломнику. Оформлюється на стандартному бланку, виконаному на двох сторінках аркуша, і розміщується в рукописі дипломної роботи.

У завданні зазначаються:

- *тема роботи;*
- *термін здачі студентом закінченої роботи, який встановлюється рішенням випускової кафедри або вченої ради факультету з урахуванням часу, необхідного для отримання висновку керівника, візи завідувача випускової кафедри про допуск до захисту, рецензії на ДР та подання секретарю ДЕК попередньо до захисту;*
- *вихідні дані до роботи повинні визначати характеристики умов, засобів та методів, які характеризують спрямованість педагогічного дослідження, конкретизують методику розв'язання теоретичних проблем та проведення експерименту. Залишати цей розділ завдання незаповненим або зазначати в ньому літературні джерела неприпустимо!*
- *зміст завдань на дипломну роботу студенту (перелік питань, які повинні бути розроблені). Зазначаються конкретні завдання з окремих частин роботи, послідовність та зміст яких визначають фактично програму дій дипломника та майбутню структуру пояснювальної записки. Формулювання цих завдань з кожної частини роботи повинно бути в наказовому способі, тобто починатися зі слів: «Розробити...», «Обґрунтувати...», «Оптимізувати...», «Провести аналіз...» тощо;*
- *перелік графічного (ілюстративного) матеріалу. Визначаються креслення, діаграми, гістограми, малюнки, плакати тощо;*
- *консультанти з окремих питань (або частин) роботи. Зазначаються назви питань та вчене звання, прізвище, ініціали й посада консультанта з цих питань;*
- *дата видачі завдання.*

Завдання підписується керівником ДР, який несе відповідальність за реальність виконання та збалансованість його обсягу з часом, відведеним на дипломне проектування, а також студентом, який своїм підписом засвідчує дату отримання завдання для виконання. Завдання є необхідною складовою пояснювальної записки. Внесення до нього суттєвих змін допускається, як виняток, рішенням випускової кафедри на прохання керівника ДР.

Календарний план

На основі затвердженого завдання та у відповідності до графіку виконання дипломної роботи розробляється *календарний план роботи* над темою (додаток Д2).

У календарний план виконання дипломної роботи записуються основні етапи роботи і приблизні терміни початку і закінчення. При розробці календарного плану слід керуватись наступним :

- у початковий період виконання дипломної роботи планується пошук і вивчення літературних джерел;
- далі уточнюються методичні питання аналізу об'єкта роботи та оцінюються особливості навчально-виховного закладу, на базі якого робота виконуватиметься;
- добір та обробка зібраних матеріалів, аналіз інформації виконується під час проходження переддипломної практики;
- написання тексту роботи;
- дата завершення дипломної роботи встановлюється графіком виконання дипломної роботи, що враховує період часу, необхідний для рецензування роботи,

підготовки студента до захисту.

Увага! Для оперативної комунікації викладач-студент можна використати Google Диск, до якого матиме доступ і студент і викладач; там зручно тримати всі матеріали щодо кваліфікаційної роботи.

2.3. Опрацювання літератури

Розглянемо виконання етапів, які спрямовані на опрацювання літератури.

Будь-яке дослідження необхідно починати з вивчення літератури, документів і результатів діяльності. Аналіз літератури допомагає відокремити відоме від невідомого, використовувати накопичений досвід, чітко окреслити досліджувану проблему. Важливо також ознайомитися з результатами досліджень, які виконані на кафедрі за близькою тематикою.

Основні джерела наукової інформації

Первинні: монографія; періодичні видання – журнал/стаття; матеріали конференцій; спеціальні видання (аналітичні, статистичні збірники, доповіді тощо); патентно-ліцензійні видання; дисертації. Вторинні: навчальні видання; довідники, енциклопедії, словники, покажчики, бази даних (Web of Science, репозитарії тощо).

Етапи життєвого циклу інформаційних даних: планування - створення - обробка - аналіз - збереження-розповсюдження - повторне використання.

Кваліфікаційна робота, незалежно від спрямування і характеру теми, має виконуватись на основі первинної або вторинної інформації. До послуг студента можуть бути такі джерела інформації:

- наукові журнали психолого-педагогічного спрямування (наприклад, наукова періодика України <https://cutt.ly/hT2Upqp>);
- фактичні дані, що характеризують діяльність закладів освіти на основі інформація Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>;
- інформація, що розміщена на інтернет-сайтах шкіл, ЗДО, ЗВО, МОН України, Держстату України, НАПН України тощо);
- законодавчі та інші нормативні акти, що регулюють діяльність закладів освіти в Україні.

На початку бажано проводити вивчення літературних джерел з тематики роботи загального спрямування, а потім переходити до більш конкретних. Вивчення наукових публікацій доцільно проводити наступним чином: загальне ознайомлення з назвами праць та анотаціями; перегляд змісту публікацій, які найбільше відповідають тематиці кваліфікаційної роботи; виписка матеріалів із зазначенням посилання на дане джерело та фіксування сторінки, яка містить виписану інформацію, аби потім коректно оформити цитування в рукописі кваліфікаційної роботи; критичний аналіз записаного матеріалу, запис власних думок, порівняння з іншими джерелами тощо, аби надалі даний фрагмент використати в майбутній кваліфікаційній роботі. Важливо не тільки констатувати зібрану інформацію, але й опрацювати її, виявляти власне ставлення до неї як науковця.

Дослідження документів (архівів) і результатів діяльності.

Аналіз продуктів діяльності (архівний метод) – допоміжний метод одержання інформації для досліджень, під час яких аналізують робочі записи, архівні матеріали, продукти трудової, навчальної чи творчої діяльності (малюнку, виробі, музичному виконанні, творі, вірші, розповіді, рефераті, науковій доповіді і т.д.).

Цей метод, як правило:

- застосовується у поєднанні з іншими – об'єктивним спостереженням, природним, психолого-педагогічним експериментом, бесідою;
- проводиться у порівнянні як з результатами діяльності інших людей, так і з результатами діяльності самої людини в динаміці;
- дає змогу одержати інформацію як про рівень наявних у людини знань, умінь, здібностей, так і про її індивідуальні здібності, а тому часто застосовується з педагогічною метою для розвитку в учнів адекватної самооцінки. При цьому не рекомендується порівнювати продукти діяльності дитини з аналогічними результатами діяльності дорослих чи інших – більш успішних – дітей. Краще порівнювати з минулими досягненнями самої дитини і звертати її увагу на прогрес у її результатах.

Широке поширення в історії психології та педагогіки творчих особистостей одержав **біографічний метод**, у ході якого вивчаються особливості життєвого шляху однієї особистості чи групи людей. Якщо вивчається педагогічна спадщина конкретного діяча з певної проблеми, то у кожній його праці (і у всіх в цілому) стосовно даної проблеми дослідник, як правило, намагається виявити:

- чинники, які сприяли становленню поглядів, позицій, підходів досліджуваного діяча;
- основні ідеї, підходи, рекомендації, висновки з точки зору оригінальності, аргументованості, наукової новизни, удосконалення, розвитку, відмінності від традиційних, теоретичної і практичної значущості тощо;
- ідеї, підходи, питання, рекомендації, аспекти проблеми, які потребують додаткового дослідження, опрацювання, доведення, аргументації; що не знайшло відображення чи викликає заперечення тощо.

Основні напрямки роботи з літературою:

- вивчення історії і сучасного стану проблеми у психолого-педагогічній літературі, у суміжних науках (предметні методики, соціологія, медицина та ін.), а також у філософії, оскільки вона розглядає ряд фундаментальних проблем психології та педагогіки. Як правило, цей процес триває найбільш інтенсивно на початку дослідження, а далі необхідно підтримувати необхідну особистісну інформаційну насиченість щодо досліджуваної проблеми;
- виявлення вчених, які дотримуються тієї чи іншої точки зору щодо даної проблеми, виявлення суперечливих думок тощо;
- аналіз існуючих підходів до розгляду даної проблеми; осмислення сутності кожного з них, а також переваг та недоліків (на думку дослідника);
- виявлення в результаті аналізу неузгодженості в літературі, що потрібно перевірити у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Перш ніж приступати до читання наукової літератури, необхідно **скласти словник основних понять**, аби уникнути різночитань.

Бажано спочатку виписати всі поняття, а потім розпочати пошук визначень (тлумачень), для чого дослідник переглядає:

- енциклопедії: загальні і спеціальні (філософський енциклопедичний словник, педагогічна енциклопедія і т.д.);
- тлумачні словники: загальні (В.І.Далє та ін.) і спеціальні (філософський, психологічний, педагогічний і ін.);
- зміст і предметні покажчики основних підручників і монографій за тематикою (проблемою) дослідження.

Знайдені в різних джерелах визначення надалі можна порівнювати, узагальнювати, класифікувати, аналізувати і т.п. Результати цієї обробки можна упорядкувати у виді наступних записів:

- опис основних понять і логічних зв'язків між ними. Цей опис задає понятійний апарат майбутнього дослідження;

- аналіз, порівняння, зіставлення різних тлумачень того самого поняття;
- класифікація виділених понять (термінів) за якими-небудь параметрами.

У результаті дослідник має прийти до одного з таких висновків:

- обрати певне тлумачення того чи іншого поняття за основу у власному дослідженні з певною аргументацією;

- прийти до необхідності формулювання свого власного тлумачення (визначення) певного поняття в силу того, що жодне з існуючих тлумачень не відповідає, на його думку, суті описуваної даним поняттям реальності. У цьому випадку він наводить письмове трактування поняття і аргументовано пояснює свій варіант такого формулювання у контексті даного дослідження.

Формування понятійного апарату дослідження допомагає не тільки засвоїти мову даної науки, але й усвідомити свої інформаційні потреби, окреслити їх межі.

Бібліотечні каталоги, які є основою бібліографічного пошуку, є двох видів:

- систематичні (опис літературних джерел за галузями знань);
- алфавітні (прізвища авторів чи назви видань).

Існують також допоміжні каталоги (періодика, статті тощо).

Бібліографічні та реферативні видання – містять інформацію про публікації та їх короткий зміст. Такі видання в нашій державі готують Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського, Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ) та інші установи.

Порядок вивчення інформаційного документа, як правило, наступний:

- вивчення змісту, передмови (вступ), висновків;
- загальний перегляд структури видання;
- ретельний перегляд розділів (параграфів, ілюстрацій, таблиць тощо), які зв'язані з тематикою дослідження;
- конспектування найбільш важливих частин видання з обов'язковим посиланням на окремі сторінки у випадку використання цитат;
- зазначити, що нового, оригінального вносить автор кожної роботи, висловити своє відношення до авторських позицій і одержаних ними висновків.

Поширені пошукові системи:

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського:
<http://www.nbuv.gov.ua>.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України <https://dnrb.gov.ua/ua/>

[Google Scholar](#)/ Академія – наукометрична база, де науковець може створити власний обліковий запис/профіль, додати свої публікації, після чого сервіс автоматично, миттєво, обрахує *h*-індекс науковця. **Google Академія** дозволяє знайти дослідження, яке найбільш відповідає запиту користувача. Функції Google Академії: пошук у різних джерелах та знаходження статті, анотації та бібліографічного посилання; розміщення в Інтернеті повної версії власних статей вченого з бібліотеки; інформування про ключові статті в галузі дослідження.

Платформа Web of Science, на якій 15 баз даних, головна з них - це Web of science Core Collection. Web of Science Core Collection <https://www.webofscience.com/wos/> перша в світі **наукометрична** база даних, реалізує такі функції: **база наукової інформації**; **пошук** літератури завжди лише англійською; **аналіз** (реферування джерел з майже 60 мов світу); **зберігання** літератури в зручному форматі для подальшого опрацювання.

Scopus <https://www.scopus.com/> – найбільша в світі єдина реферативна база даних і наукометрична платформа, що була створена в 2004 р. видавничою корпорацією Elsevier. **Scopus** - база даних, яка **не містить повних текстів статей**, однак може включати *посилання на повні тексти* в першоджерелах і *списки всіх бібліографічних посилань*, що зустрічаються в кожній публікації, що дозволяє отримати найповнішу бібліографію по темі, переглянути *індекс цитування* публікації, *h-index автора*.

Пошукові системи проводять відбір необхідного змісту для користувачів шляхом **сканування** (виявлення фрагментів змісту), **індексування** (класифікація фрагментів змісту), **визначення рейтингу** (вибір найбільш значущих для користувача фрагментів змісту). Таким чином, отримують результати – посилання на сайти, статті, книги тощо.

Основні поради щодо пошуку інформації в **Internet**:

- виробити систему ключових слів, згідно тематики дослідження;
- починати пошук з найбільш потужних пошукових серверів Google та ін, а потім переходити до тематичних серверів.

Увага! <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/> – це е-адреса наукової бібліотеки УжНУ, яка завжди до Ваших послуг під час пошуку літератури.

2.4. Дотримання академічної доброчесності. Мова і стиль кваліфікаційної роботи

Поняття про академічну доброчесність⁵

1. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

об'єктивне оцінювання результатів навчання.

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

---

⁵ Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. Стаття 42. Академічна доброчесність

посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

4. Порушенням академічної доброчесності вважається:

академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

5. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;

позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;

відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

6. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);

позбавлення академічної стипендії;

позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Мова і стиль дипломної роботи

У науковій праці має бути дотримана єдність стилю викладу, забезпечена орфографічна, синтаксична, стилістична грамотність відповідно до норм сучасної української мови, а також наукова лексика (слова характерні для наукового стилю). Найбільш уживані функціонально-лексичні приклади:

- послідовність викладу думки – *передусім; спочатку; з одного боку, з іншого боку; по-перше, по-друге, по-третє; водночас; далі; після того як; нарешті; насамкінець; наостанку;*

- причинно-наслідкові відношення – *оскільки; водночас; тому; з огляду на те, що; завдяки тому, що; у зв'язку з тим, що; зважаючи на те, що; через те, що; окрім того; якщо ..., то; таким чином; внаслідок; у результаті; зважаючи на викладене вище; з огляду на те, що; це спричиняється тим, що;*

- засіб зв'язку – *такий; названий; зазначений; даний; цей;*

- доведення – *дійсно, насправді, очевидно;*

- протиставлення – *з іншого боку; втім; навпаки; в той самий час; проте; але; однак;*

- ступінь вірогідності результатів – *дійсно; очевидно; звісно; безумовно, звичайно; звісно; адже; безперечно; певно; певна річ; як видно; ймовірно; мабуть; можливо;*

- перелік – *по-перше, по-друге, по-третє; на першому етапі, на другому етапі; далі; нарешті.* Якщо перелік містить логічно завершені фрази, то їх розпочинають з великих літер, позначають арабськими цифрами і відокремлюють одна від одної крапками і абзацними відступами. Для виділення переліку у формі незакінчених фраз:

- наводять кожен з малої літери;

- позначають арабськими цифрами чи маркерами;

- відокремлюють одну фразу від іншої крапкою з комою;

- елементи переліку узгоджують із вихідною фразою, яку не рекомендується переривати на сполучнику чи прийменнику (*із, що, як, на, в та ін.*);

- узагальнення, висновок, підсумовування – *таким чином; зауважимо; відтак; узагальнюючи сказане; звідси; зважаючи на викладене вище; підбиваючи висновок; отже; з розглянутого можна зробити такі висновки;*

- переказ, вказівка на джерело чи автора думки – *... стверджував, що ...; ... зазначав, що ...; згідно концепції ...; з точки зору ...; ... дійшов висновку, що ...; автор виокремлює (виділяє, узагальнює, пропонує, наголошує, рекомендує, зазначає, вважає); за словами ...; на думку ...; за даними ... ; трактування поняття ... детально викладено в праці ...; як стверджує ...; тестування проводили за методикою, розробленою ...; спираючись на висновки ..., можна стверджувати, що ....* У випадку висловлювання власних думок замість «я» вживають «ми» (*на наш погляд; з нашого погляду; ми вважаємо, що*), а також використовують виклад від третьої особи (*на думку автора/опонента, автор вважає*), речення з пасивним станом (*у ході дослідження розроблено, уточнено, проаналізовано, узагальнено*) тощо;

- цитування – *... зазначав/зазначає (підкреслював/підкреслює, писав/пише, зазначав/зазначає); як підкреслює ... : «...»; на думку ... : «...»; ... зазначав з цього*

приводу: «...»; «..., – описує ... , – ...»; «..., – зазначає ... , – ...»; ... вважає, що «...»; іншу точку зору знаходимо в ... : «...»; ... дотримується іншої точки зору, згідно з якою «...»; згідно з уявленнями ... : «...»; згідно з ... : «...»;

- найбільш уживані скорочення – *p.* – рік; *pp.* – роки (але *90-ті роки*); *ст.* – століття; *м.* – місто; *т.* – том; *с.* – сторінка; *див.* – дивись; *табл.* – таблиця; *рис.* – рисунок; *та ін.* – та інше; *і т. п.* – і тому подібне; *і т.д.* – і так далі; *тис.* – тисяча; *млн* – мільйон; *млрд* – мільярд (останні два скорочення пишуться без крапки);

- слова-маркери до анотацій/висновків тощо

Акцентовано (увагу на)	Запропоновано заходи щодо...
Апробовано підхід	Зафіксовано
Аргументовано, що	Здійснено
Безпосередньо у Києві	Знайдено
Введено в науковий обіг	Зосереджено увагу
Вдосконалено	Зроблено висновок
Виведено формулу	З'ясовано
Вивчено вплив	Модифіковано
Виділено операції	На базі
Визначено методуку, перспективи, шляхи, складові, умови, орієнтацію...	На конкретних прикладах На основі узагальнення
Викладено заходи, аспекти, авторську інтерпретацію, схему, методуку...	На підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано
Виконано порівняльний аналіз,	Наведено
Використано документи, акти...	Надано оцінку
Вирішено проблему	Обговорено необхідність, неможливість, принципи роботи
Висвітлено питання, проблеми, досвід, роль...	Обрано метод Обраховано вартість
Висновки дослідження про склад, ...можна використовувати у курсах...	Обумовлено Представлено Продемонстровано
Висунуто пропозиції	Прослідковано
Виходячи з цього,	Простежено проблеми, методи...
Виявлено чинники	Реалізовано методуку
Відмічено	Рекомендовано
Віднайдено матеріали	Оцінено
Відображено	Розглянуто особливості, підходи...
Впродовж	Розкрито зміст, суть, поняття...
Враховано	Розроблено
Встановлено можливість, критерії...	Синтезовано
Доведено високу ефективність...	Систематизовано
Дозволено	Створено
Досліджено вплив, властивості	Сформовано
Досягнуто	У ході експерименту обґрунтовано
За результатами спостережень	Установлено тенденції
Задokumentовано	Уточнено сутність поняття
Залежно	

Посилання у роботі (див. 4.4. Список використаних джерел)

3. СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Дипломна робота бакалавра/магістра може мати такі структурні елементи 1-9 (деякі з них включаються за наявності чи необхідності, що далі зазначено):

1. Титульний аркуш (див. додаток Д1).
2. Анотація іноземною мовою.
3. Зміст (див. додаток Е).
4. Перелік умовних скорочень (за необхідності).
5. Вступ:
  - ❖ Актуальність теми.
  - ❖ Об'єкт дослідження.
  - ❖ Предмет дослідження.
  - ❖ Мета дослідження.
  - ❖ Гіпотеза дослідження (за необхідності).
  - ❖ Завдання дослідження.
  - ❖ Методи та організація дослідження.
  - ❖ База дослідження (за наявності; передбачає вичерпну інформацію про навчальний заклад, клас, групу і т. п., де проводилося дослідження).
  - ❖ Науково-теоретичне значення одержаних результатів (за наявності).
  - ❖ Практичне значення.
  - ❖ Апробація результатів роботи (за наявності; вказується, на яких наукових конференціях та інших заходах оприлюднено результати досліджень, що включені до роботи).
  - ❖ Публікації (за наявності; вказується, в скількох статтях у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій опубліковано результати роботи).
  - ❖ Структура та обсяг наукової роботи.
6. Основна частина (кілька розділів, див. додаток Е).
7. Висновки.
8. Список використаних джерел.
9. Додатки (за необхідності).

Кожен структурний елемент 1-9 починається з нової сторінки. Розглянемо рекомендації до підготовки окремих елементів.

1. Титульний аркуш

(визначається кафедрою, див. Додаток Д1).

2. Анотація

виконується однією з іноземних мов (англійська, німецька, французька) і містить назву факультету, кафедри, ім'я та прізвище студента, назву теми, відомості про наукового керівника (посада, науковий ступінь), а далі короткий виклад таких компонентів: наукова проблема та її актуальність; мета роботи; завдання дослідження; об'єкт дослідження; предмет дослідження; структура роботи; ключові слова. Обсяг анотації повинен складати не менше 1–1,5 сторінки тексту.

3. Зміст

подають на початку роботи; він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовок), зокрема, вступу, висновків, додатків, списку використаних джерел та ін. (див. додаток Е).

4. Перелік умовних скорочень (за необхідності)

Якщо в роботі використано специфічну термінологію, а також маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо, то їх перелік може бути подано у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Перелік потрібно друкувати двома колонками (можна зробити невидиму таблицю), в яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа – їх детальну розшифровку.

Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Приклад переліку умовних скорочень

ЗВО	– Заклад вищої освіти
МОН України	– Міністерство освіти і науки України
УжНУ	– Ужгородський національний університет
ІКТ	– інформаційно-комунікаційні технології
ОПП	– освітньо-професійна програма
НУШ	– Нова українська школа
ДР	– дипломна робота
ЕК	– екзаменаційна комісія

5. Вступ

роботи розкриває сутність і стан наукової проблеми та її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Вступ повинен містити коротку характеристику теоретичного та прикладного значення досліджуваної проблеми.

Для бакалаврських/магістерських (як і для дисертаційних) робіт приводять, як правило, такі характеристики: актуальність теми дослідження, проблема, об'єкт і предмет дослідження, мета, гіпотеза (за наявності), завдання, організація та методи дослідження, експериментальна база дослідження (за наявності), наукова новизна і теоретичне значення (за наявності), практичне значення, апробація роботи (за наявності), публікації (за наявності), структура й обсяг роботи.

6. Актуальність теми дослідження

На початку виконання кваліфікаційної роботи формулюються проблема, мета і завдання дослідження, а упродовж усієї роботи вони будуть уточнюватися. Проаналізуємо окремі питання такої діяльності.

Проблема дослідження – деяке достатньо важливе, проте ще не вирішене в науці чи практиці питання. Постановка проблеми – початок будь-якого дослідження.

У процесі визначення та формулювання проблеми необхідно:

- ретельно ознайомитись з історією розробки питання в працях попередників для чіткого формулювання меж відомого та невідомого, тобто визначити проблему;

- дотримуватись основних етапів у процесі постановки наукової проблеми: осмислення меж відомого і невідомого (знайомство з історією теми, проблеми і теперішнім станом); уточнення формулювання, визначення термінів; перевірка істинності і критичне осмислення зібраного матеріалу; конструювання структури проблеми;

- врахувати можливість розв'язання виявленої проблеми методами педагогічної науки. У науковій проблемі головне, як і в будь-якій проблемній задачі, знайти не

стільки відповідь, скільки способів її вирішення, оскільки основна характеристика проблеми в тім і полягає, що невідомий спосіб її вирішення.

Обґрунтування **актуальності дослідження** – означає пояснення необхідності вивчення даної проблеми у теперішній час. Слід розрізняти практичну та наукову актуальність. Дослідження варто розпочинати, якщо вони співпадають.

Актуальність дослідження означає важливість його для науки і практики.

Вибір та уточнення **теми дослідження** – визначення тих конкретних питань, на які дане дослідження має дати відповідь. Фактично це назва того, чим займається дослідник.

Під час самостійного вибору теми доцільно використати такі прийоми:

- перегляд аналітичних оглядів досягнень науки, написаних провідними спеціалістами (як правило, такі огляди завершуються переліком невирішених чи суперечливих наукових проблем і перспектив розвитку галузі науки);
- вибір теми за принципом повторення проведених досліджень, але з використанням нових, більш розроблених методів, тобто за допомогою поглиблення й уточнення наявних наукових даних і їхньої перевірки;
- ознайомлення зі спеціальною літературою, з новітніми дослідженнями, особливо на межі різних наук;
- теоретичне (філософське) узагальнення досліджень, теорій, результатів, критико-аналітичних і описових матеріалів.
- консультації з провідними діячами науки для виявлення маловивчених чи проблемних аспектів, що мають актуальне значення для теорії і практики.

Основні вимоги щодо вибору та формулювання **теми дослідження**:

- під час вибору звернути увагу, що актуальність теми визначається відсутністю праць, необхідних для вирішення сучасних проблем; зумовлена практичними потребами суспільства у певній галузі даної науки, а також особливістю, станом та потребами розвитку самої науки, логікою розвитку педагогічної теорії;
- відобразити об'єкт, предмет і мету (призначення дослідження, його адресат); уникати трафаретного формулювання («удосконалення», «підвищення ефективності» тощо).

Мета дослідження – очікувані кінцеві наукові результати, які дослідник прагне досягнути в результаті його проведення. Правильна постановка мети дає змогу чітко визначити тактику і стратегію дослідження, його загальну логіку та спрямованість. Після формулювання проблеми, визначення об'єкта і предмета дослідження встановлюється його мета. Предмет конкретизується в меті та завданнях дослідження. Під час формулювання мети дослідник визначає результат, який прагне одержати.

Основні вимоги щодо визначення та формулювання **мети дослідження**:

- формулювати проблему більш загальними фразами, а мету дослідження – достатньо конкретними із вказівкою результатів, які мають бути одержані для вирішення поставленої проблеми (мета має бути досяжною). Не бажано використовувати слово «шлях», наприклад: «обґрунтувати шлях ...», оскільки у такому формулюванні мети відсутня конкретність; не формулювати мету дослідження надто стисло і надто широко;
- типові формулювання: обґрунтування змісту, форм, методів і засобів...; виявлення, обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов (чи передумов) формування (виховання, розвитку)...; розробка психолого-педагогічних (науково-методичних, організаційно-педагогічних, соціально-педагогічних) основ формування (виховання, розвитку) у кого-небудь чого-небудь; розробка методики

формування (застосування) чого-небудь; визначення і розробка педагогічних засобів (системи засобів)...; розробка теоретичної моделі чого-небудь; розробка вимог, критеріїв.

Завдання дослідження конкретизують мету дослідження та визначають послідовність її досягнення; покликані дати уявлення про те, що слід зробити для досягнення мети. Завдання (на відміну від мети) – це зміст усіх послідовних етапів організації і проведення дослідження, які спрямовані для досягнення мети.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – матеріальний чи ідеальний об'єкт, який у даному випадку вивчається, тобто з яким проводиться заплановане експериментальне дослідження. Той самий об'єкт науки може бути предметом різних досліджень (наприклад, «освітній процес» вивчають психологи, фізіологи, соціологи, педагоги, проте у всіх них різний предмет дослідження). Об'єкт належить всім, а предмет – знаходиться в полі зору окремого дослідника, це його особистісне бачення об'єкта. Об'єкт дослідження – це об'єктивна сукупність властивостей, що є джерелом інформації, полем наукового пошуку; це процес або явище, що існують незалежно від дослідника і на які звернено його увагу.

Предмет дослідження – основні вимоги щодо вибору та формулювання:

- визначення **предмета** дослідження за своїм обсягом порівняно з об'єктом і за змістом завжди менше, чим детальна характеристика об'єкта дослідження;
- до предмета дослідження включаються лише ті елементи, зв'язки, відношення об'єкта, що підлягають вивченню в даній роботі. Предмет дослідження часто збігається з його темою, перегукується з нею за формулюванням. Об'єкт дає відповідь на питання «Що досліджується», а предмет визначає/деталізує окремі аспекти аналізу досліджуваної проблеми. Отже, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом, те, що в цьому об'єкті дістає наукове пояснення.

Методи дослідження.

Наприклад:

- **теоретичні методи** (аналіз, осмислення, систематизація та узагальнення відомостей філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблем дослідження, навчальних програм з педагогічних дисциплін і педагогічної практики) з метою визначення стану розробленості досліджуваної проблеми;
- **емпіричні методи** (анкетування, педагогічне спостереження, індивідуальні та групові бесіди, аналіз продуктів діяльності), аби вивчити та узагальнити сучасний педагогічний досвід застосування мікрОВикладання як засобу активізації пізнавальної діяльності з циклу психолого-педагогічних та фахових дисциплін під час підготовки майбутніх учителів;
- **методи математичної статистики** для кількісного аналізу отриманих даних та якісної інтерпретації результатів дослідження.

Науково-теоретичне значення одержаних результатів (за наявності). Наукова новизна характеризує особистий внесок автора щодо розв'язання досліджуваної проблеми. Основні рекомендації щодо формулювання **наукової новизни** завершеного педагогічного дослідження: звертати увагу на те, що до наукової новизни належать як нові теоретичні положення, представлені у формі розробленої концепції, виявленої закономірності, обґрунтованого понятійно-категоріального апарату, відкритих нових аспектів досліджуваної проблеми чи її елементів тощо (теоретична новизна), так і розроблені вперше і обґрунтовані практичні рекомендації, методики, вимоги (практична новизна), які раніше не були відомі у педагогіці.

Практичне значення одержаних результатів.

Основні рекомендації щодо формулювання **практичного значення одержаних результатів** завершеного педагогічного дослідження:

- звертати увагу на те, що до практичних результатів проведеного дослідження, як правило, належать розроблені автором нові навчально-методичні посібники, рекомендації, правила, програми, методики, діагностики, навчальне чи діагностичне обладнання тощо;
- визначити конкретні проблеми педагогічної практики, які пов'язані з тематикою дослідження і можуть бути вирішені;
- обґрунтувати наступність та доцільність впровадження одержаних результатів, що сприятимуть позитивним змінам в практиці за умови мінімальних матеріальних і моральних витрат;
- вказати (при можливості) оцінку можливого ефекту від впровадження;
- визначити критерії ефективності впровадження.

Увага! Приклади формулювання окремих характеристик наукового апарату дослідження на основі дисертаційних праць наведено в додатку В.

6. Основна частина кваліфікаційної роботи містить ґрунтовний виклад усього дослідження і складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтування застосованих методів досліджень. У кінці кожного розділу можна сформулювати висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

Розділи основної частини (як правило, два) містять:

- теоретичний аналіз проблеми шляхом огляду літератури за темою і вибір напрямків досліджень. Наприклад, виклад історії і теорії досліджуваного питання, критичний аналіз літератури, вказати погляди автора;
- систематизацію і узагальнення фактів з використанням необхідних ілюстрацій (схеми, графіки тощо);
- виклад загальної методики і основних методів досліджень;
- експериментальну частину і методику досліджень;
- відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження з належною (статистичною при необхідності) обробкою одержаних результатів;
- аналіз і узагальнення результатів досліджень, аргументовані висновки, обґрунтовані пропозиції та рекомендації.

Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній, чітко визначеній автором ідеї.

Перший розділ присвячується, як правило, теоретичному обґрунтуванню питання. Назва розділу має відображати сутність проблеми.

У другому розділі обґрунтовують вибір напрямку досліджень, наводять методи вирішення задач та їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методику проведення досліджень. У цьому розділі вказується місце і час проведення емпіричного дослідження (за наявності).

7. Висновки,

як правило, представляються у формі коротких і конкретних тверджень, формулювання яких спирається на факти, доведення тощо. Обсяг і зміст понять, що

використовуються у висновках має відповідати обсягу і змісту понять, представлених у остаточних (уточнених) формулюваннях експериментальних гіпотез.

Зазначають, що: зроблено вперше (за наявності); вдосконалено; набуло подальшого розвитку; наголошують на якісних та кількісних показниках здобутих результатів у відповідності з поставленими завданнями (бажано у такій же наступності), даються пропозиції та рекомендації щодо їх використання; вказуються перспективні напрями подальшого дослідження проблеми.

УВАГА! Висновки повинні чітко відображати зміст роботи. Кожне завдання має бути вирішене і відображене у висновках. Подаються найбільш важливі науково-практичні результати, отримані в процесі дослідження, формулюються рекомендації, що вказують на можливість наукового (за наявності) та практичного використання отриманих результатів.

8. Список використаних джерел

– бібліографічний опис інформаційних джерел, які використано в процесі наукового дослідження. Бажано опрацювати не менше 40 і 60 джерел для бакалаврських та магістерських наукових праць відповідно. Серед них мають бути вітчизняні та зарубіжні публікації, з яких **основна частина за останні 5-10 років.**

9. Додатки

– допоміжний матеріал, який сприяє висвітленню теми дослідження. Як правило, це додаткова інформація, різноманітні таблиці, схеми, рисунки, результати розрахунків тощо.

4. ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

4.1. Загальні вимоги

Титульний аркуш (див. додаток Д1). Зміст подають на початку роботи після титульного аркуша (див. додаток Е).

Кваліфікаційну роботу друкують за допомогою принтера (через 1,5 інтервали) на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) до тридцяти рядків на сторінці. Шрифт Times New Roman, висота pt14. Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий не менше 20 мм (як правило, 2,5-3 см); правий не менше 10 мм (як правило, 1-2 см); верхній не менше 20 мм (як правило, 2 см); нижній не менше 20 мм (як правило, 2 см).

Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності.

Для бакалаврської роботи рекомендований обсяг **50-70** сторінок основного тексту (**це весь текст рукопису до списку джерел**), не менше **40** опрацьованих літературних джерел; для магістерської відповідно **80-100** сторінок і понад **60** джерел. Текст основної частини роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин роботи «**ЗМІСТ**», «**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ**», «**ВСТУП**», «**РОЗДІЛ**», «**ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ**», «**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**», «**ДОДАТКИ**» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка **НЕ ставлять**. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка.

Відстань між назвою розділу та назвою підрозділу (текстом) повинна дорівнювати 2 інтервалам. Відстань між текстом попереднього підрозділу та назвою наступного підрозділу – двом інтервалам

Кожну структурну частину роботи слід починати з нової сторінки. Якщо відстань до кінця сторінки складає менше 6 рядків то новий підрозділ доцільно перенести на іншу сторінку. До загального обсягу роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

4.2. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць, формул подають арабськими цифрами **без знака №**.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті (чи посередині) сторінки без крапки в кінці.

Такі структурні частини роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто **НЕ можна** друкувати: «1.ВСТУП» або «Розділ 6.ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера розділу та його назви **крапку НЕ ставлять**, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Приклад, на основі дисертаційного дослідження Демченко М.О.⁶

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ЗАСОБАМИ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

1.1. Генеза категорії «компетентність» як професійно значущої характеристики особистості педагога

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу. Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «1.3.2.» (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка.

Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти. Пункти та підпункти вводять в роботу лише при необхідності.

⁶ Демченко М.О. Формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами електронних освітніх ресурсів: дис. ... доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Держаний вищий навчальний заклад «Донбаський держаний педагогічний університет», Слов'янськ, 2020. 354 с.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти тощо) і таблиці необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації в таблиці, які розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більші формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка.

Наприклад: Рис. 1.2. (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.1».

Формули у роботі (якщо їх більше одної) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу). При невеликій кількості поданих формул їх можна нумерувати послідовно (не зв'язуючи з номером розділу).

Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...
2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку (див. далі примітку до табл. 1).

4.3. Ілюстраційний та інший допоміжний матеріал

4.3.1. Рисунки

Ілюструють роботи, виходячи із певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, який допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту і запобігти невиправданним пропускам ілюстрацій до найважливіших тем. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст-ілюстрації.

Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів. При необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис).

Підпис під ілюстрацією звичайно має чотири основних елементи:

- найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.» (напр. «Рис. 3.1. Назва ілюстрації»). Нумерація означає, що це перший рисунок третього розділу
- порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного;
- експлікацією, яка будується так: деталі сюжету позначають цифрами, які виносять у підпис, супроводжуючи їх текстом. Треба зазначити, що експлікація не змінює загального найменування сюжету, а лише пояснює його.

Нижче приводимо приклад оформлення рисунку (стовпчикова діаграма, рис. 1; лінійна діаграма, рис. 2) і вказується номер джерела в квадратних дужках.

Якість ілюстрацій повинна забезпечувати їх чітке сприймання. Зручно скористатись можливостями комп'ютерної графіки (програми «Excel» тощо).

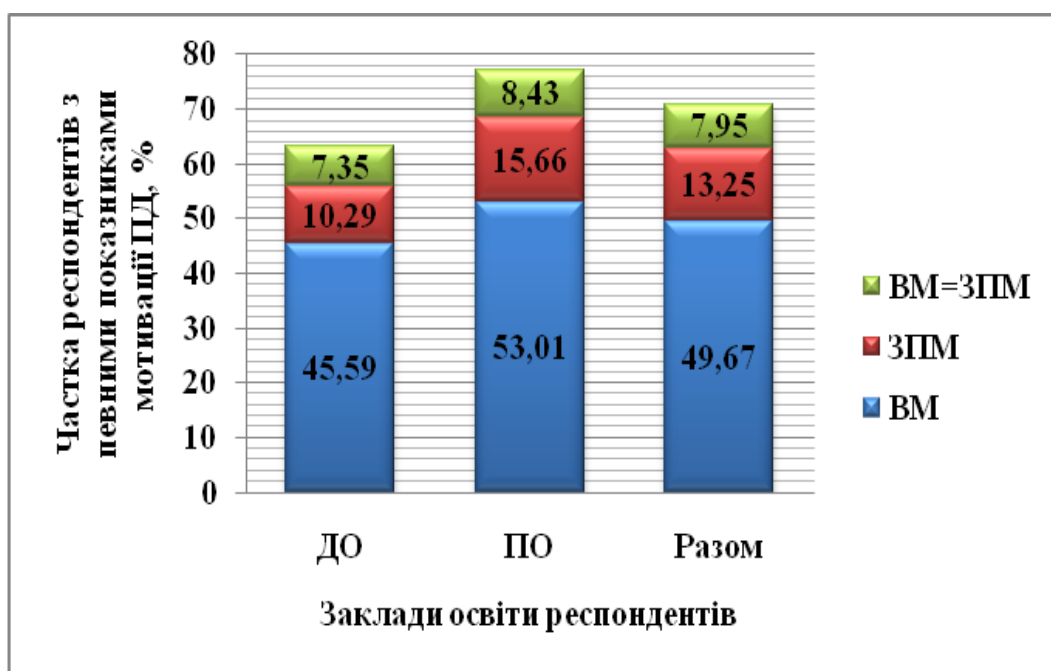

Рис. 1. Мотивація професійної діяльності педагогів ДО і ПО у випадку переваги показників внутрішньої та зовнішньої позитивної мотивації [номер джерела⁷]

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу у круглих дужках «(рис. 3.1)» або зворот типу: «...як це видно з рис. 3.1» або «...як це показано на рис. 3.1».

⁷ Староста В.І., Шикітка Г.М. Мотивація професійної діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. Вип. 2(49). С. 208-214. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.208-214

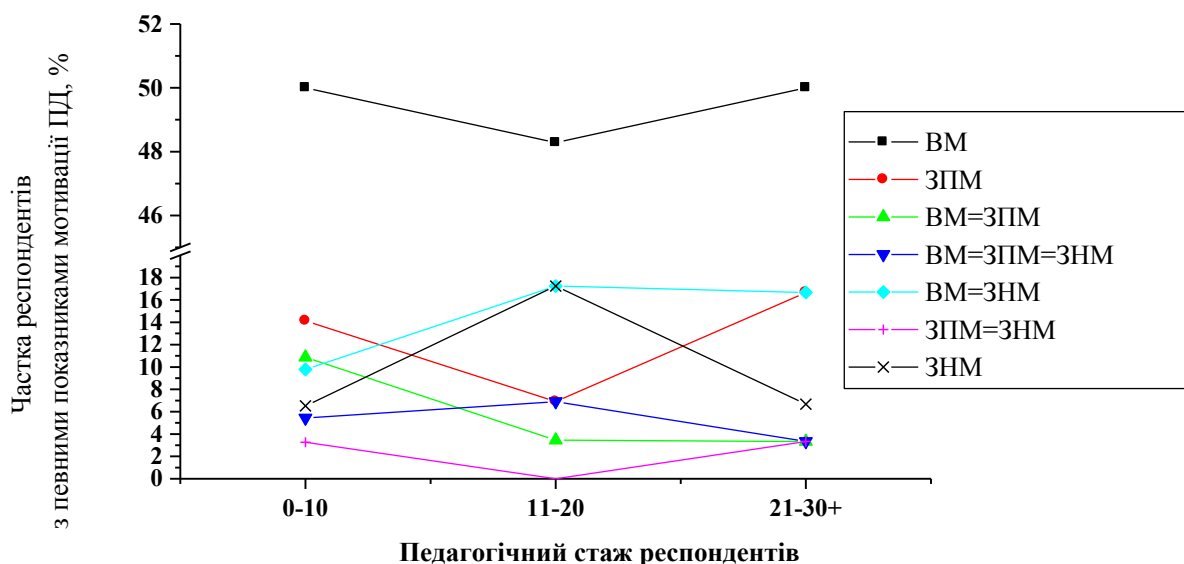

Рис. 2. Мотивація професійної діяльності залежно від педагогічного стажу [номер джерела⁸]

4.3.2. Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді таблиць.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву не підкреслюють.

Посилання на таблиці вказують скорочено, наприклад, «... подано в табл. 1.1.» (перша таблиця першого розділу). Таблицю бажано розміщати на одній сторінці.

Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками. Ставити лапки замість цифр, знаків, математичних та ін. символів, які повторюються, не слід. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Приклад побудови таблиці

Таблиця (номер)

Назва таблиці					
Головка					Заголовки граф
					Підзаголовки граф
Рядки					
Боковик (заголовки рядків)	Графи (колонки)				

Нижче наводимо приклад оформлення таблиці (див. табл. 1) і вказується номер джерела в квадратних дужках.

⁸ Староста В.І., Шикітка Г.М. Мотивація професійної діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. Вип. 2(49). С. 208-214. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.208-214

Мотиваційні комплекси професійної діяльності педагогів ДО і ПО [номер джерела⁹]

Переважаючий тип мотивації	ДО		ПО		Разом	
	N	y %	N	y %	N	y %
ВМ	31	45,59	44	53,01	75	49,67
ЗПМ	7	10,29	13	15,66	20	13,25
ВМ=ЗПМ	5	7,35	7	8,43	12	7,95
ВМ=ЗПМ=ЗНМ	6	8,82	2	2,41	8	5,30
ВМ=ЗНМ	12	17,65	7	8,43	19	12,58
ЗПМ=ЗНМ	3	4,41	1	1,20	4	2,65
ЗНМ	4	5,88	9	10,84	13	8,61
Разом	68	100,00	83	100,00	151	100,00

Примітка: N – кількість респондентів

4.3.3. Формули

Під час використання формул необхідно дотримуватися певних техніко-орфографічних правил. Найбільші формули розміщують на окремих рядках. Невеликі і нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують всередині рядків тексту. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони дані в формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають із слова «де» без двокрапки.

Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишити не менше одного вільного рядка. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення ($\times$ чи $*$) та ділення (:).

Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання в наступному тексті. Інші нумерувати не рекомендується. Порядкові номери позначають арабськими цифрами в круглих дужках біля правого берега сторінки без крапок від формули до її номера. Для набору формул доцільно скористатись можливостями комп'ютерного редактора формул.

4.3.4. Додатки

За необхідності до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття кваліфікаційної роботи:

- проміжні математичні доведення, формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- приклади опитувальних бланків та листів відповідей респондентів, малюнки респондентів,
  - зміст питань анкет та загальні таблиці їх обробки,
  - інструкції і методики, які розроблені в процесі виконання роботи;
  - ілюстрації допоміжного характеру.

Додатки оформлюють як продовження рукопису роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті.

⁹ Староста В.І., Шикітка Г.М. Мотивація професійної діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. Вип. 2(49). С. 208-214. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.208-214

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток ____» і велика літера, що позначає додаток, наприклад, «Додаток А».

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, «Додаток А», «Додаток В» і т.д. Один додаток позначається як «Додаток А».

При оформленні додатків окремою частиною на титульному аркуші під назвою роботи друкують великими літерами слово «ДОДАТКИ».

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 - другий розділ додатка А; В. 3.1- перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці і формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, (наприклад: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А.1) – перша формула додатка А.

4.4. Список використаних джерел

4.4.1. Правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні роботи дослідник повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати, які запозичені і наводяться в роботі, або на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, питання, вивченню яких присвячена кваліфікаційна робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання.

Треба мати на увазі, що у разі використання запозиченого матеріалу без посилання на автора та джерело робота знімається з розгляду.

Посилання на ілюстрації, формули вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «рис.1.2», «... у формулі (2.1)». На всі таблиці у роботі повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «... в табл. 1.2». ». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3». Якщо ілюстраційний матеріал **НЕ автора кваліфікаційної роботи**, то має бути відповідне посилання на працю зі списку використаних джерел.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання в кваліфікаційній роботі. Посилання в тексті рукопису роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, [2, с. 17], де цифра 2 – порядковий номер джерела у списку використаних джерел, а с. 17 – сторінка на яку посилається студент. Якщо проблема висвітлюється в кількох працях, то можна вказати «... у працях [1-7; 16-21]...», але якщо аналізуються конкретні тексти, таблиці, рисунки тощо, то вказуються і сторінки, наприклад, [3, с. 112; 10, с. 45].

Зазначимо, що перелік використаних джерел обов'язково серед інших має включати і сучасні праці (як правило, останніх 5-10 років видання).

4.4.2. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Список використаних джерел слід формувати одним із таких способів:

- алфавітний – прізвища перших авторів або заголовки розміщені за алфавітом;
- хронологічний – застосовується принцип побудови за роками видання (використовується в тому випадку, якщо необхідно вказати розвиток наукової ідеї);
- у порядку появи посилань у тексті;
- тематичний – за темами чи розділами глав (використовується у випадку, коли необхідно підкреслити розвиток наукової ідеї).
- за видами видань – використовується для систематизації тематично однорідної літератури.

У психолого-педагогічних дослідженнях найбільш поширений алфавітний порядок. Вказані в списку публікації подають в наступному порядку:

- роботи вітчизняних й іноземних авторів, надрукованих українською (або російською) мовами в загальному алфавіті, зважаючи на транскрипцію написання;
- твори вітчизняних та іноземних авторів, надрукованих іноземними мовами.

Оформлення бібліографічних посилань у списку використаних джерел, згідно Національного *стандарту* України ДСТУ 8302:2015, вимагає знання норм і положень стандарту щодо різних типів джерел, використовуваних знаків, принципів поділу посилань на зони.

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, які наводять у науковій праці:

<http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>

https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf

<https://cutt.ly/bUD8KV3>, <https://cutt.ly/uUD8Gm5>

Один автор

Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. Поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

Богуш А.М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі : монографія. Вид. 2-ге, доопрац., допов. Кам'янець-Подільський : Рута, 2018. 390 с.

[Pero Г.І.](#) Дошкільне виховання у Закарпатті: витоки й історія розвитку (1836-1918 рр.) : монографія. НАПН України, Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, Наук.-метод. центр «Укр. етнопедagogіка і народознав.». Ужгород : Патент, 2010. 256 с.

Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2019. 224 с.

Казанцева Л.І. Теоретичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі України : монографія. Донецьк : Ландон-XXI, 2012. 340 с.

[Ochrana F.](#) Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu. Univerzita Karlova, 2019. 150 s.

Два автори

Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 260 с.

Кадемія М.Ю., Шахіна І.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: Навч. посібник. Вінниця, ТОВ «Планер». 2011. 220 с.

Богуш А.М., Маліновська Н.В. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку : підруч. для учнів пед. коледжів спец. 012 «Дошкільна освіта». Київ : Слово, 2021. 334 с.

Богуш А.М., Гавриш Н.В. Розвиток мовлення дітей четвертого року життя : навч.-метод. посіб. для використання в закл. дошк. освіти. Київ : Генеза, 2019. 103 с.

Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч. посіб. 3-тє вид., допов. Київ : Слово, 2014. 302 с.

Три автори

Ладанюк А.П., Власенко Л.О., Кишенько В.Д. Методологія наукових досліджень. К.: Вид. Ліра-К., 2018. 352 с.

Лузан П.Г., Сопівник І.В., Виговська С.В. Основи науково-педагогічних досліджень. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010. 366 с.

Чотири і більше авторів

Використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського в розробці змісту передшкільної освіти: монографія / В.Д.Будак та ін. / за заг. ред. В.Д.Будака, Т.М.Степанової. Київ : Слово, 2020. 388 с.

Адаптивне навчання студентів професії вчителя: теорія і практика : монографія / В.І.Бондар та ін. / за заг. ред. В.І.Бондаря. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2018. 306 с.

Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г.Сорокіної, А.Є.Артюхова, І.О.Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 171 с.

Артюх С.Ф., Лізан І.Я., Голоп'яров І.В., Несторук Н.А. Основи наукових досліджень: підручник. Х.: УПА, 2006. 277 с.

Енциклопедія сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.

Теорія та практика дошкільної освіти в сучасних експериментальних дослідженнях : монографія / Зайцева Л.І. та ін. / за ред. І.Г.Улюкаєвої. Харків : Діса плюс, 2015. 447 с.

Багатотомний документ

Історія Національної академії наук України, 1941–1945 / [упоряд. Л. М. Яременко та ін.]. К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. Ч. 2 : Додатки, 2007. 573 с.

Матеріали/тези конференції

Староста Володимир. Оцінка педагогами власного рівня допитливості, творчого інтересу та прагнення до творчих досягнень. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : матеріали V Міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Вінниця, 22-23 квітня 2021 р.). Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 316-320.

Словники

Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь. 1997. 376 с.

Дисертації

[Печка Л.Є.](#) Формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6-7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2018. 283 с.

[Семеняко Ю.Б.](#) Виховання у дітей старшого дошкільного віку основ культури використання медіапродукції у закладах дошкільної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08/ Бердян. держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2019. 302 с.

[Шульга І.М.](#) Формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2016. 297 с.

Автореферати дисертацій

Беленька Г.В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Ін-т пробл. виховання НАПН України. Київ, 2012. 38 с.

Казанцева Л.І. Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Держ. закл. "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського". Одеса, 2014. 44 с.

Частина книги, періодичного продовжуваного видання/стаття в журналі

Загородня Л. Дитина в природному довкіллі: Впроваджуємо оновлений БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. №6. С. 3-7.

Кравець Н.С. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: дефінітивно-понятійна сутність проблеми. *Освітній простір України*. 2016. № 7. С. 131-138.

[Демченко М. О.](#) Використання засобів дистанційного навчання у професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Електронне фахове наукове видання «Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету»*. 2021. № 10. С. 10-19. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.102/>.

Kalinina T.S., Karnaukhova A.V., Mashovets M.A., Shvaliuk T.M., Telna O.A. Practical implementation of inclusive preschool education in Ukraine. REVIEW OF EDUCATION. APR 2022. Vol. 10. Issue: 1. Article Number: e3311. DOI: 10.1002/rev3.3311. Retrieved from: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000784364900001> (accessed on 01.06.2022).

Електронні ресурси

Анісімова О.Е. Використання засобів дистанційного навчання у професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Електронне наукове фахове видання "Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету"*. 2021. Вип. 10. С. 10-19. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.102> (дата звернення: 17.12.2021).

Беленька Г. Підготовка вихователів дітей дошкільного віку: вектор євроінтеграції. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. № 35. С. 30-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2021_35_6 (дата звернення: 18.01.2022).

Беленька Г.В. Образна іграшка як засіб формування життєвих цінностей дитини. *Народна освіта*. 2019. Вип. 2. С. 118-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2019_2_19 (дата звернення: 18.01.2022).

Беленька Г.В., Пуйо О.І. Формування ціннісних орієнтирів дітей дошкільного віку: Сінгапур - Україна, порівняльний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Педагогіка. 2019. № 2. С. 6-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNP ped_2019_2_3

(дата звернення: 18.01.2022).

Гнізділова О. Становлення і розвиток наукових шкіл у галузі дошкільної освіти (др. пол. XX - поч. XXI ст.). *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 71. С. 119-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2018_71_23 (дата звернення: 10.12.2021).

Гнізділова О.А. Професійна підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 65. С. 231-237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_46 (дата звернення: 10.12.2021).

Звіт ректора Ужгородського національного університету Смоланки Володимира Івановича за 2020 рік. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31322> (дата звернення: 04.04.2021).

Казанцева Л.І. Питання методики формування екологічної культури дітей дошкільного віку в координатах сучасних освітніх ідей. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. 2019. № 3. С. 26-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/punpu_2019_3_7 (дата звернення: 17.01.2022).

Коновальчук І.І. Технологія організації інноваційної діяльності закладів дошкільної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 4. С. 85-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_4_16 (дата звернення: 17.01.2022).

Кошель А.П., Кошель В.М., Міненко А.О. Розвиток soft skills у майбутніх вихователів ЗДО як необхідний компонент конкурентоспроможності на ринку праці. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. 2021. Вип. 12. С. 194-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2021_12_36 (дата звернення: 10.12.2021).

Красовська О.О. Виявлення мотиваційного компонента професійної готовності студентів педагогічних факультетів до мистецько-освітньої діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21(2). С. 129-134. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_21\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_21(2)_31) (дата звернення: 10.12.2021).

Красовська О.О., Марчук О.О., Мельничук Л.Б., Шкабаріна М.А. Педагогічний аналіз готовності майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32(1). С. 95-99. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2021_32\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2021_32(1)_22) (дата звернення: 03.01.2022).

Красовська О.О., Міськова Н.М., Ілюк Л.В., Кирилович О.Ф. Нові підходи та шляхи підготовки майбутніх вихователів до забезпечення наступності й перспективності змісту дошкільної та початкової освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 29(1). С. 153-156. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_29\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_29(1)_33) (дата звернення: 10.12.2021).

Староста В.І., Гошко О.В. Готовність вихователів закладів дошкільної освіти до інноваційної діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 51. С. 81-85. DOI: 10.31652/2412-1142-2018-51-81-85. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/574> (дата звернення: 04.04.2021)

Староста В.І., Шикітка Г.М. Мотивація професійної діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 2(49). С. 208-214. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.208-214. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/issue/view/14879> (дата звернення: 04.04.2021).

Степанова Т. Шляхи підготовки дітей до школи в практиці роботи В.О. Сухомлинського. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 47. С. 188-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2013_47_31 (дата звернення: 17.01.2022).

Степанова Т.М. Феномен "передшкільна освіта" з позиції системного підходу. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. *Педагогічні науки*. 2017. № 1. С. 140-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_1_31 (дата звернення: 17.01.2022).

Степанова Т.М. Педагогічна творчість у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 505-508. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_4_97 (дата звернення: 17.01.2022).

Степанова Т.М. Розвиток соціальних умінь і навичок у дітей передшкільного віку в педагогічному вимірі Василя Сухомлинського. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. № 3(1). С. 155-159. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2018_3\(1\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2018_3(1)_32) (дата звернення: 17.01.2022).

Танько Т. Теоретичні аспекти формування професійно-значущих якостей особистості вчителя, вихователя закладу дошкільної освіти. *Освітній простір України*. 2018. Вип. 14. С. 126-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2018_14_21 (дата звернення: 17.01.2022).

Танько Т.П., Тарарак Н.Г. Підготовка вихователів до організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти (історичний аспект). *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. Вип. 49. С. 102-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv_2020_49_11 (дата звернення: 17.01.2022).

Ужгородський національний університет URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/> (дата звернення: 04.04.2021).

Batrakova I., Ushanov A., Ioseliani A. Information technology and online resources in the professional activities of preschool teachers. *JOURNAL OF APPLIED RESEARCH IN HIGHER EDUCATION*. SEP 2021. DOI: 10.1108/JARHE-08-2021-0310. Retrieved from: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000694969200001> (accessed on 01.06.2022).

Законодавчі та нормативні документи

Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2020 № 406. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19> (дата звернення: 15.03.2021).

Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII : станом на 19 квіт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 15.03.2021).

Про концепцію екологічної освіти в Україні: Рішення Колегії МОН України N 13/6-19 від 20.12.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>

Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Рішення колегії МОН України N12/1-2 від 21.12.2020. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

Лист Міністерства освіти і науки України від 2 листопада 2020 року щодо організації дистанційного навчання. Офіційний сайт МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-distancijnogo-navchannya> (дата звернення: 17.03.2021).

Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. Сайт «Нової української школи»: URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnicno-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-pokrokovu-instruktsiya/> (дата звернення: 18.01.2022).

Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення: 15.01.2022).

Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf> (дата звернення: 15.01.2022).

Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII : станом на 19 квіт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 15.03.2021).

Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2020 № 406. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19> (дата звернення: 15.03.2021).

Архівні документи

Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1-7.

Автоматичне оформлення посилань за ДСТУ 8302:2015 онлайн

За допомогою сервісу «[Grafati](https://www.grafiati.com/uk/)» можна оформлювати посилання для наукових і дипломних робіт, дисертацій і т. ін. онлайн. Програма генерує посилання відповідно до вимог стандарту. Щоб скористатися нею, перейдіть на [головну сторінку сайту](https://www.grafiati.com/uk/), <https://www.grafiati.com/uk/> оберіть ДСТУ 8302:2015 у списку стилів та заповніть поля у формі додавання джерела, попередньо обравши його тип.

5. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

5.1. Порядок допуску кваліфікаційних робіт до захисту

Студент здійснює підготовку й написання кваліфікаційної роботи під керівництвом наукового керівника й зобов'язаний подавати йому роботу для перевірки в установлені терміни відповідно до індивідуального плану написання роботи.

Обов'язковим є публічний розгляд поточних результатів виконання роботи на засіданнях кафедри в упродовж навчального року та захист у спеціально створеній екзаменаційній комісії/ЕК. Студент подає на попередній захист роботу в завершеному, але не зшитому вигляді. У разі повної відповідності встановленим вимогам робота зшивається у тверду обкладинку. У кінці роботи підшиваються пусті файли для розміщення відгуку наукового керівника й рецензії тощо. Електронний

варіант кваліфікаційної роботи (у форматі doc або rtf) подається студентом до бібліотеки кафедри/університету.

Робота допускається до захисту, якщо вона має:

- відгук наукового керівника роботи;
- заключення рецензента, якого призначають попередньо на засіданні кафедри;
- пройшла перевірку на плагіат.

У відгуку керівника встановлюється: актуальність обраної теми, повнота і докладність розв'язання завдань, достовірність і новизна отриманих результатів, адекватність використаних наукових методів досліджень, грамотність і стильова майстерність автора тощо.

Робота також має мати реєстраційний номер, дату та підпис методиста кафедри. **Допуск до захисту здійснюється завідувачем кафедри**, який приймає позитивне рішення на підставі викладеного вище або підсумків попереднього захисту роботи на кафедрі, якщо це оформлено відповідним протоколом засідання кафедри. Допуск підтверджується візою завідувача у висновках кафедри. Списки студентів, допущених до захисту, затверджуються деканом факультету.

Перевірка на унікальність проводиться на основі наданого електронного варіанту роботи у форматах *.docx (*.doc) або *.pdf, за допомогою системи «UNICHECK». UNICHECK (раніше UNPLAG) – це сервіс з перевірки робіт на ознаки плагіату, який вчасно надає підтримку своїм користувачам та може адаптувати систему відповідно до потреб навчальних закладів. В УжНУ здійснюється перевірка на виявлення збігів/ідентичності/схожості в текстах засобами сервісу перевірки на плагіат Unichек та StrikePlagiarism.com. Координатор: Товт Крістіна Робертівна. e-mail: Kristina.tovt@uzhnu.edu.ua.

Робота, в якій виявлені принципові недоліки у прийнятих рішеннях, обґрунтуваннях та висновках, суттєві відхилення від вимог державних стандартів, до захисту в ДЕК не допускаються. Рішення про це приймається на засіданні кафедри, витяг з протоколу якого разом зі службовою запискою завідувача кафедри подаються декану факультету для підготовки матеріалів до наказу ректора про відрахування студента.

Форма відуку визначається кафедрою. Науковий керівник може висловити зауваження і вказати на недоліки виконаної роботи. Останнє речення відгуку має містити фразу про те, відповідає чи не відповідає робота вимогам, які висувуються до (напр., бакалаврськи/магістерських) робіт – «повністю відповідає», «в основному відповідає», «повністю не відповідає»; чи може бути допущена до захисту. Підпис наукового керівника має супроводжуватись розшифровкою його прізвища, ім'я, по-батькові, зазначенням місця роботи, посади, наукового ступеня, вченого звання.

У рецензіях обов'язково слід відобразити такі моменти: адекватність змісту роботи заявленій темі (назві) і меті; повнота і докладність розв'язання завдань; новизна й достовірність отриманих результатів; практична цінність роботи та можливість реалізації запропонованих автором рекомендацій. Зміст рецензії та критерії оцінювання кваліфікаційної роботи оформлюється згідно зразка (див. додаток Ж). Рецензент може висловити зауваження і вказати на недоліки роботи. В останньому реченні рецензент зазначає, якої оцінки, на його думку, заслуговує робота. Негативна рецензія не є підставою для відхилення роботи від її захисту.

Студент має отримати рецензію на свою роботу. Внутрішніми рецензентами можуть бути професори і доценти факультету. Зовнішніми рецензентами можуть бути фахівці, які працюють в організаціях, наукових установах і ЗВО у тій галузі, якої

стосується тема рецензованої роботи. Рецензія має бути надрукована на бланку установи, де працює рецензент. Підпис рецензента має супроводжуватись розшифровкою його прізвища, ім'я, по-батькові, зазначенням місця роботи, посади, наукового ступеня, вченого звання, а також має бути засвідчений печаткою.

Кваліфікаційна робота до захисту не допускається, якщо вона:

- представлена науковому керівникові на перевірку з порушенням термінів, установлених індивідуальним планом студента щодо виконання дипломної роботи;
- не має відгуку наукового керівника або рецензії;
- не передано електронний варіант роботи до бібліотеки кафедри/університету.

Типові помилки в написанні та оформленні роботи:

1. Зміст роботи не відповідає її завданням, або не розкриває тему цілком чи в її основній частині. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.
2. Робота містить багато граматичних і стилістичних помилок.
3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не описує специфіку об'єкта і предмета дослідження.
4. Автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат.
5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (останні 5-10 років) з теми дослідження.
6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня досліджуваної проблеми.
7. Не розкрито зміст та організацію проведеного експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежуваних, їхні характеристики), поверхово висвітлено стан практики.
8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.
9. Відсутність або помилка посилань. Наприклад, у роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал; таблиці та рисунки пронумерованими з порушенням правил нумерації; не вказано посилання на джерела, з яких ці таблиці чи рисунки взято.
10. Бібліографічний опис джерел у списку літератури наведено довільно, без додержання вимог державного стандарту тощо.

5.2. Процедура проходження захисту та орієнтовні критерії оцінювання

Критерії оцінювання за національною шкалою та шкалою ECTS (табл. 2) розробляються та затверджуються кафедрою.

Таблиця 2

Критерії оцінювання за шкалою ECTS

Шкала ECTS	Орієнтовні критерії
А	Робота відповідає всім вимогам, немає суттєвих зауважень; обґрунтовано актуальність теми; тему розкрито повністю; робота має теоретичне й практичне значення; доповідь на захисті є логічною, змістовною, проголошена з вільним оперуванням матеріалу; рецензія позитивна; відповіді на питання членів ЕК вичерпні й переконливі; робота повністю відповідає встановленим вимогам.
В	Робота відповідає всім вимогам, має практичне значення. Захист показав обізнаність студента в предметі дослідження.

C	Робота відповідає всім вимогам, але не має суттєвого та практичного значення. захист загалом засвідчив обізнаність студента в предметі дослідження
D	Робота загалом відповідає вимогам, але немає практичного значення. Робота має деякі зауваження. захист засвідчив не повну обізнаність студента в предметі дослідження.
E	Робота загалом відповідає вимогам, але немає практичного значення. Робота має суттєві зауваження. захист засвідчив суттєві недоліки та не повну обізнаність студента в предметі дослідження.
F	Робота не відповідає вимогам, має багато суттєвих зауважень. захист засвідчив відсутність необхідної підготовки студента, необізнаність студента в предметі дослідження. Необхідно доопрацювати роботу, але повторний захист можливий.
FX	Робота не відповідає вимогам, захист показав відсутність необхідної підготовки студента та повну необізнаність студента в предметі дослідження. Тому повторний захист неможливий, студент повинен отримати нову тему.

На одному засіданні ЕК із захисту ДР відповідного бажано планувати не більше 12 захистів. Тривалість захисту одної роботи повинна бути в межах 30-40 хвилин.

Захист, як правило, проводиться у такій послідовності:

- оголошення секретарем ЕК прізвища, імені та по батькові дипломника, теми його ДР;

- доповідь студента (10-15 хвилин) у довільній формі про сутність роботи, отримані результати та ступінь виконання завдання на дипломне проектування. При цьому можуть використовуватися різні форми візуалізації доповіді: мультимедійні проектори, аудіо-, відеоапаратура тощо;

- відповіді на запитання членів комісії;

- оголошення секретарем ЕК відгуку керівника або виступ керівника зі стислою характеристикою роботи випускника в процесі дипломного проектування, ступеня його самостійності у вирішенні завдань ДР, сильні та слабкі сторони як майбутнього фахівця, можливість присвоєння кваліфікації, особиста думка щодо подальшого використання;

- оголошення секретарем ЕК рецензії на дипломну роботу;

- відповіді студента на зауваження керівника роботи та рецензента;

- оголошення голови ЕК про закінчення захисту.

Перескладання державного іспиту або повторний захист роботи з метою підвищення оцінки не дозволяється.

Державній екзаменаційній комісії не пізніше до одного дня захисту кваліфікаційних робіт подаються:

деканатом:

- наказ про допуск до захисту кваліфікаційних робіт зі спеціальності;

- наказ (витяг з наказу) про затвердження персонального складу комісії зі спеціальності;

- зведена відомість про виконання навчального плану;

- списки студентів, допущених до захисту кваліфікаційних робіт;

кафедрою:

- повний текст кваліфікаційних робіт;
- ілюстративний матеріал до кваліфікаційної роботи (якщо його передбачено специфікою напряму підготовки);
- матеріали, що характеризують наукову (творчу) і практичну цінність виконаної роботи: друківані статті тощо (якщо вони є);
- відгук наукового керівника;
- рецензія (завірена, якщо вона зовнішня).

Студент під час захисту своєї роботи повинен у стислому вигляді:

- обґрунтувати актуальність теми та схарактеризувати структуру роботи;
- визначити об'єкт та предмет дослідження;
- висвітлити постановку проблеми за темою дослідження;
- стисло викласти найбільш важливі положення та основний зміст роботи;
- описати методику й результати дослідження;
- представити результати апробації роботи;
- окреслити можливості практичного використання результатів роботи;
- визначити перспективи подальших досліджень з обраної тематики.

Доповідь студента на захисті кваліфікаційної роботи бакалавра/магістра – до 10 хвилин.

Студент готує до захисту ілюстративний матеріал у вигляді презентації за допомогою програмного продукту Microsoft Office PowerPoint та/або роздаткового матеріалу, який містить таблиці, графіки, діаграми, схеми тощо, на які посилається автор у своїй доповіді, а також основні висновки та пропозиції, сформульовані в результаті дослідження. Доповідь, необхідну кількість та зміст ілюстрацій студент визначає самостійно, але погоджує з науковим керівником (рекомендується з орієнтовного розрахунку 2 слайди на хвилину промови).

Типові помилки під час виступу: зловживання іноземною термінологією і поняттями, які ускладнюють сприйняття головної думки; надмірна гучність голосу чи монотонна інтонація, без акцентів на важливі моменти доповіді тощо (слухачі через кілька хвилин не сприймають таку мову); побудова складних речень з кількістю слів понад 14-15. Такі фрази не сприймаються через надмірно складну граматичну конструкцію; наявність слів-паразитів («так», «значить» тощо); надмірна кількість цифрової інформації.

ЕК оцінює:

- виступ студента на публічному захисті роботи;
- якість унаочнення виступу;
- відповіді на запитання.

За результатами захисту кваліфікаційної роботи ЕК на своєму закритому засіданні ухвалює рішення щодо оцінки кожної роботи індивідуально та про присвоєння студенту кваліфікації з видачею йому диплома державного зразка (установленого зразка або з відзнакою).

У разі недосагнення згоди між членами ЕК щодо оцінки кваліфікаційної роботи, голос голови комісії є вирішальним. Рішення ЕК оголошується прилюдно в день захисту кваліфікаційних робіт. Воно є остаточним і оскарженню не підлягає. Оцінка, визначена комісією, відображається в протоколі ЕК та залікових книжках.

Під час захисту кваліфікаційної робіт ведеться протокол засідання ЕК, у якому відображаються всі питання до студента. Окремо зазначається думка членів ЕК про

практичну цінність і рекомендації щодо використання пропозицій автора та рекомендації щодо подальшого навчання в аспірантурі.

Після завершення роботи ЕК її голова складає звіт, у якому зазначає якісні та кількісні показники захисту, пропозиції щодо вдосконалення кваліфікаційних досліджень. Кваліфікаційні роботи після захисту передаються на кафедру, де вони реєструються в спеціальних журналах і протягом п'яти років зберігаються. Відповідальність за їх збереження покладається на матеріально відповідальних осіб кафедри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г.Сорокіної, А.Є.Артюхова, І.О.Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 171 с.
2. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 260 с.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. Поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
4. Каламбет С.В., Іванов С.І., Півняк Ю.В. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. Дніпропетровськ: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.
5. Кислий В.М. Організація наукових досліджень : навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2019. 224 с.
6. Лузан П.Г., Сопівник І.В., Виговська С.В. Основи науково-педагогічних досліджень. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010. 366 с.
7. Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 64 с.
8. Староста Володимир. Педагогічні дослідження: Методичні матеріали для практичних занять та самостійної роботи студентів. Ужгород: Видавництво «ФОРМ Сабов А.М.», 2019. 32 с.
9. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]. 5-е вид., стер. К. : Знання, 2006. 307 с.
10. Gavora, Peter a kol. Elektronická učebnica pedagogického výskumu. [online]. Bratislava : Univerzita Komenského, 2010. Dostupné na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/> ISBN 978–80–223–2951–4.
11. Juszyk S. Metodológia empirického výskumu v spoločenských vedách. Bratislava: IRIS, 2006. 138 s.
12. Ochrana F. Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu. Univerzita Karlova, 2019. 150 s.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua>.
2. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання: Нац. стандарт України. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>
3. МОН України. URL: <https://mon.gov.ua>.
4. Наукова періодика України. URL: <http://journals.uran.ua/>
5. Наукові фахові видання України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovi-fahovi-vidannya>.
6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <https://nbuv.gov.ua>.
7. Положення про академічну доброчесність в ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>.

8. Положення про дипломну роботу (дипломний проект). URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/11106>.
9. Приклади оформлення літературних джерел згідно ДСТУ 8302:2015. URL: <http://library.nlu.edu.ua/Biblioteka/sait/nauka/gost/spisok-DSTU.pdf>
10. Про авторське право і суміжні права: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
11. Про вищу освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18>.
12. Про захист персональних даних: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17>.
13. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
14. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
15. Реєстр наукових фахових видань України. URL: <http://resources.ukrintei.ua/refer/search>.
16. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський рівень) вищої освіти, ступінь «магістр». Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.
17. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь «бакалавр». Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Пріоритетні напрями (тематика) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018–2022 рр.

Наводимо деякі напрями і тематику (повний перелік див. <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1315/>)

Напрям. Розвиток світової і національних освітніх систем.

Порівняльні дослідження освіти, педагогіки. Методологічні і теоретичні проблеми порівняльних досліджень у галузі освіти, педагогіки. Розвиток формальної, неформальної та інформальної освіти у різних країнах і регіонах світу. Тенденції розвитку педагогічної освіти у зарубіжних країнах. Міжкультурна освіта для гармонізації полікультурного середовища. Нормативно-правове забезпечення розвитку освіти в країнах ЄС.

Напрям. Якість освіти. Інформаційне освітнє середовище.

Методи і способи оцінювання якості освіти. Контроль, діагностики й оцінювання результатів освітньої діяльності. Методологія і технології моніторингових досліджень в освіті. Тестові технології в оцінюванні якості освіти. Теоретико-методологічні, методичні та технологічні засади інформатизації освіти. Інформаційно-аналітичний супровід освітньої діяльності, проектування інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів. Розвиток особистості у віртуальному освітньому просторі. Формування інформаційної культури суб'єктів освітнього процесу та забезпечення інформаційної безпеки освітньої діяльності в мережах. Методи і засоби медіа-освіти. Створення і застосування комп'ютерно орієнтованих навчальних систем, мультимедійних технологій, електронних ресурсів і засобів навчання на основі ІКТ. Теоретичні та методичні засади розроблення навчальних SMART-комплексів.

Напрям. Педагогіка і психологія освітнього процесу.

Принципи, закони і закономірності освітнього процесу. Теорії і моделі дидактичних і методичних систем. Дидактичні засади освіти для стійкого розвитку. Індивідуалізація і диференціація навчання і виховання. Індивідуально-психологічні відмінності учнів та їх урахування в освітньому процесі. Дидактичні моделі та педагогічні технології особистісно орієнтованого навчання. Компетентнісний підхід в освіті. Дидактичні засади, методика і технології формування ключових (загальних і предметних) компетентностей в освітньому процесі. Дидактичні засади інноваційних методів і технологій навчання. Дидактичні засади і технології інтегрованого навчання. Виявлення обдарованості дітей та розвиток їхніх здібностей в освітньому процесі. Формування наукового світогляду учнів, системного і критичного мислення учнів та студентів. Методологія дидактичних досліджень. Основи дидактичного експерименту. Психологічні механізми і педагогічні умови реалізації в освітньому процесі гуманістичної парадигми, взаємозв'язки освіти, навчання, виховання і розвитку особистості. Саморозвиток і самореалізація особистості в освітньому просторі. Психолого-педагогічний супровід сімейного виховання.

Напрям. Формування змісту освіти різних її складників.

Фундаменталізація та гуманітаризація змісту освіти. Дидактичні засади проектування підручників та інших видів навчальної літератури. Оновлення змісту педагогічної освіти в контексті викликів глобалізації.

Напря. Дошкільна освіта.

Розвиток дошкільної освіти в Україні й світі. Інтелектуально-пізнавальний, емоційно-ціннісний, духовно-моральний, соціально-комунікаційний, творчий та художній розвиток дітей дошкільного віку. Реалізація компетентнісного підходу в дошкільній освіті на засадах наступності. Освітній розвиток дитини раннього віку. Взаємодія закладу дошкільної освіти, сім'ї і початкової школи. Створення індивідуального розвивального середовища дошкільника в закладах дошкільної і позашкільної освіти. Соціалізація (реальна і віртуальна) дитини дошкільного віку. Громадянське та національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Виховання дошкільника у полікультурному середовищі.

Напря. Повна загальна середня освіта. Спеціалізована освіта.

Реалізація дидактичних принципів у навчанні різних предметів і курсів. Теорія і методика навчання різних предметів і курсів у початковій школі, гімназії і ліцеї, закладах спеціалізованої освіти. Дидактико-методичні засади наукової освіти. Методика і технології STEM-освіти. Форми і методи профорієнтаційної роботи в різних типах закладів освіти. Особливості організації освітнього процесу в малокомплектній сільській школі. Організаційно-методичні засади формування мережі початкових шкіл, гімназій і ліцеїв, закладів спеціалізованої освіти. Особливості функціонування опорних шкіл і філій закладів початкової освіти. Оздоровча функція шкільної освіти та екологічне спрямування освітнього процесу в школі. Забезпечення наступності в навчанні на різних рівнях освіти.

Напря. Вища освіта.

Роль і місце вищої освіти в освітній і науковій сферах, забезпеченні дослідницько-інноваційного типу прогресу. Реформування вищої освіти України на засадах принципів та інструментів Болонського процесу. Постнекласична модель вищої освіти: закономірності і тенденції розвитку. Забезпечення і вдосконалення якості вищої освіти. Рейтингові механізми оцінювання якості діяльності закладів вищої освіти. Науково-методологічний супровід стандартів, моніторингу якості вищої освіти. Компетентнісний підхід до формування змісту вищої освіти та механізми визначення компетентності випускників закладів вищої освіти. Розроблення, теоретико-методологічне обґрунтування та методичний супровід сучасних моделей фінансування вищої освіти. Синергія вищої освіти, науки та виробництва як головний ресурс суспільства знань. Дистанційна та дуальна вища освіта. Рівнева, галузева, типологічна і мережева структуризація вищої освіти: моделі і механізми її оптимізації. Цілеутворюючий алгоритм професіоналізації і соціалізації вищої освіти. Теоретико-методологічні засади модернізації педагогічної освіти, підготовки здобувачів з вищою освітою для регульованих професій. Демократизація та децентралізація системи вищої освіти: автономія та академічні свободи. Лідерство у вищій освіті. Студентський фактор в модернізації вищої освіти, засади студентоцентризму. Інтернаціоналізація вищої освіти. Напрями і технології реалізації політики розширення експорту освітніх послуг. Методологічна стратегія полікультурної освіти доби постмодернізму у вищій освіті. Технології розвитку різних видів обдарованості особистості та формування креативності і нелінійності мислення майбутнього фахівця з вищою освітою. Особливості управління закладом вищої освіти як суб'єктом ринку освітніх послуг.

Напрямок . Освіта дорослих. Післядипломна освіта.

Сучасні технології навчання дорослих для професійної діяльності. Теорія і методика підготовки фахівців до особистісного і професійного самовдосконалення в умовах післядипломної освіти.

Напрямок . Теорія і технології виховання. Позашкільна освіта.

Моральне виховання. Громадянське виховання. Національно-патріотичне виховання. Військово-патріотичне виховання. Трудове виховання. Формування готовності до підприємницької діяльності. Формування фізичної активності та здорового способу життя. Міжкультурне виховання особистості в контексті європейських цінностей. Виховання в умовах пограниччя. Розвиток особистості засобами мистецької освіти. Екологічна освіта дітей та молоді у контексті забезпечення стійкого розвитку суспільства. Розвиток особистості у безпечному і відкритому середовищі дитячих, молодіжних об'єднань. Інноваційний зміст і технології позашкільної освіти. Використання освітнього потенціалу позашкільної освіти для розвитку компетентностей особистості.

Напрямок. Освіта дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта.

Теоретико-методологічні основи психолого-педагогічного та реабілітаційного супроводу осіб з особливими освітніми потребами. Корекційно-розвивальна складова навчання дітей з особливими освітніми потребами у різних інституційних умовах. Психолого-педагогічне діагностування розвитку дітей з особливими освітніми потребами різних вікових груп. Стратегії і технології інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами. Навчально-методичне забезпечення всіх ланок освіти осіб з особливими освітніми потребами. Психолого-педагогічні засади організації системи раннього втручання і корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Наукові засади і організаційно-педагогічні умови діяльності закладів освіти нового типу для дітей з особливими освітніми потребами, ресурсних центрів інклюзивного навчання. Технології психологічного консультування та психотерапії осіб з особливими освітніми потребами. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців для роботи з особами з особливими освітніми потребами. Технології психолого-педагогічної підтримки батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Додаток Б

Актуальні проблеми дисертаційних досліджень у сфері дошкільної освіти

Андрющенко Т.К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2007. 20 с.

Андрющенко Т.К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку: дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди". Переяслав-Хмельницький, 2007. 268 с.

Беленька Г.В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Ін-т пробл. виховання НАПН України. Київ, 2012. 38 с.

[Бутенко О.Г.](#) Виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського". Одеса, 2011. 20 с.

[Вашак О.О.](#) Підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. Київ, 2010. 20 с.

Гончаренко А.М. Педагогічні умови становлення гуманних взаємин старших дошкільників: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2003. 22 с.

[Грама Г.П.](#) Підготовка майбутніх вихователів до формування елементарних математичних уявлень у дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2010. 20 с.

Денисюк О.М. Формування уявлень дітей старшого дошкільного віку про історію України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2000. 20 с.

[Демченко М.О.](#) Формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами електронних освітніх ресурсів: дис. ... доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Держаний вищий навчальний заклад «Донбаський держаний педагогічний університет», Словянськ, 2020. 354 с.

[Дяченко С.В.](#) Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2009. 20 с.

Загородня Л.П. Формування основ педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2001. 20 с.

[Задорожна Г.С.](#) Педагогічні умови правового виховання дітей 6-7-років у взаємодії сім'ї і закладу освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. Суми, 2018. 258 с.

Зайцева Л.І. Формування елементарної математичної компетентності в дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2005. 20с.

Захарова Н.М. Соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2007. 20с

Казанцева Л.І. Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Держ. закл. "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського". Одеса, 2014. 44 с.

[Карнаух Л.П.](#) Виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Л.П. Карнаух ; Ін-т пробл. виховання АПН України. Київ, 2010. 20 с.

Косарева О.І. Педагогічні умови формування гармонійних взаємин батьків з дітьми старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2006. 20 с.

Лаппо В.В. Формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури (на прикладі гуцульського етноregionу): автореф. дис. ...

канд. пед. наук: 13.00.08 / АПН України; Інститут проблем виховання. Київ, 2008. 20 с.

Лохвицька Л.В. Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2000. 20 с.

Мантула Т.І. Наступність у формуванні цілісного сприйняття природи між дошкільною та початковою ланками освіти : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Ін-т педагогіки АПН України. К., 2007. 20 с.

Маршицька В.В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2003. 20 с.

Мельник Н. І. Розвиток дошкільної освіти у США: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ін-т пробл. виховання НАПН України. Київ, 2011. 22 с.

Мухацька Божена. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2001. 41 с.

Науменко Т.С. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами авторської казки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2008. 19 с.

Олійник Л.М. Формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2004. 20 с.

Печенко І.П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів ("Загальноосвітній навчальний заклад - дошкільний навчальний заклад"): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2003. 21с .

Печка Л.Є. Формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6-7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2018. 283 с.

Покроєва Л.Д. Організаційно-педагогічні умови функціонування сучасних дошкільних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2001. 20 с.

Потужній О.В. Формування у дітей старшого дошкільного віку позитивного ставлення до занять фізичною культурою в умовах села: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2006. 20 с.

Роганова М.В. Формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи засобами мистецтв: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2001. 20 с.

Сварковська Л.А. Формування у дітей 5-6 років мотивації до занять фізичною культурою: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2000. 18 с.

Семеняко Ю.Б. Виховання у дітей старшого дошкільного віку основ культури використання медіапродукції у закладах дошкільної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08/ Бердян. держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2019. 302 с.

Семчук С. І. Особливості впливу засобів масової інформації на соціалізацію дітей дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2010. 20 с.

Скрипник Н.І. Виховання толерантних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2011. 20 с.

Струннікова Д.І. Наступність в ознайомленні з природою дітей 6 і 7 років (в умовах діяльності навчально-виховного комплексу "школа-дитячий садок"): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2000. 19 с.

Суржанська В.А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2004. 19 с.

Фасолько Т.С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2000. 18 с.

Черепаня Н.І. Організаційно-педагогічні умови підготовки дітей до школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2006. 18 с.

Шульга І.М. Формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2016. 297 с.

Додаток В

Приклади формулювання окремих характеристик наукового апарату дослідження на основі дисертаційних праць вчених України у сфері дошкільної освіти

Бутенко О.Г. Виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». Одеса, 2011. 20 с.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників.

Завдання дослідження:

1. Визначити зміст і структуру понять «шанобливе ставлення дитини до матері» і «вихованість в дитини шанобливого ставлення до матері»; уточнити співвідношення понять «відносини», «взаємовідносини», «ставлення».
2. Визначити компоненти, критерії, показники і схарактеризувати рівні вихованості у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері.
3. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері.
4. Розробити й апробувати експериментальну модель і методику реалізації педагогічних умов виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері.

Об'єкт дослідження – моральне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – методика виховання шанобливого ставлення до матері в дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників буде ефективним через реалізацію в роботі дошкільного навчального закладу таких педагогічних умов: інтеграції сімейного та суспільного виховання у процесі виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників; створення сприятливого психологічного клімату в дошкільному навчальному закладі та родині; суб'єкт-суб'єктної зорієнтованості відносин у системі «дорослий-дитина».

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: з метою обґрунтування змісту понять «шанобливе ставлення дитини до матері» і «вихованість в дитини шанобливого ставлення до матері», визначення його структури, критеріїв, показників, педагогічних умов виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері, уточнення понятійного апарату дослідження використано метод аналізу й узагальнення наукових даних філософської, психолого-педагогічної і методичної літератури; для визначення рівнів вихованості досліджуваного явища у старших дошкільників, особливостей впливу педагогів і батьків на процес виховання в дітей шанобливого ставлення до матері використано спостереження, бесіди, анкетування, вивчення продуктів діяльності дітей і планів навчально-виховної роботи вихователів дошкільних навчальних закладів; з метою визначення ефективності педагогічних умов виховання в дітей старшого дошкільного віку шанобливого ставлення до матері використано метод педагогічного експерименту; для виявлення достовірності експериментальної методики, кількісного та якісного аналізу отриманих даних використано методи математичної статистики.

Демченко М.О. Формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами електронних освітніх ресурсів: дис. ... доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Держаний вищий навчальний заклад «Донбаський держаний педагогічний університет», Слов'янськ, 2020. 354 с.

Розглянуто компоненти методичної компетентності та виокремлено чотири основні (мотиваційний або мотиваційно-ціннісний; когнітивний або пізнавальний; діяльнісний або дієво-практичний; рефлексивний або рефлексивно-творчий). Представлено показники розвитку компонентів методичної компетентності педагогів (Т. Бондаренко, С. Івашьова, Л. Коновальська, Л. Сметаніна та ін.). Розглянуто визначення поняття «науково-методична компетентність» (Л. Києнко-Романюк). Детально розглянуто структуру методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти. Проаналізовано основні етапи розвитку методичної компетентності вихователя: адаптаційно-орієнтувальний (усвідомлений вибір професії), змістово-рефлексивний (розвиток професійних умінь), практико-перетворювальний (самореалізація) (І. Петрук). Визначено, що формування методичної компетентності вихователя триває не тільки під час навчання, але й протягом усієї професійної діяльності. Виокремлено структурні компоненти методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО для власного наукового дослідження, а саме: мотиваційний (характеризується сформованістю інтересу до професійної діяльності, усвідомленням значущості власної професійної діяльності); когнітивний (передбачає наявність теоретичних знань в галузі педагогіки, психології, методики); діяльнісний (характеризується готовністю педагога вирішувати психолого-педагогічні та методичні завдання в професійній діяльності, використовуючи теоретичні знання); рефлексивний (проявляється в готовності до безперервної самоосвіти, самоаналізу власної професійної діяльності, оцінки професійної діяльності колег). Дисертаційну роботу присвячено проблемі формування методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО засобами електронних освітніх ресурсів. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що: – уперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено технологію формування методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО засобами електронних освітніх ресурсів, що містить взаємопов'язані структурні блоки (цільовий, теоретичний, організаційно-змістовний, результативний), ґрунтується на методологічних підходах (системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, гуманістичний, інформаційний), принципах (загальнодидактичні: науковості, системності й послідовності, доступності, зв'язку навчання з дійсністю, свідомості й активності, зворотного зв'язку, сучасності; спеціальні: неперервності, комунікативної взаємодії, відкритості освітнього середовища, інформаційної безпеки, інтерактивності, мультимедійності, методичного консультування) і педагогічних умовах (формування позитивної мотивації до оволодіння майбутньою професією; створення

сприятливого освітнього середовища для розробки й використання студентами електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності; оновлення змісту методів та засобів фахової підготовки майбутніх вихователів); – визначено структурні компоненти (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний), критерії, показники (мотиваційно-ціннісний: наявність у студентів мотивації до навчання за обраною спеціальністю; усвідомлення цінності професії вихователя ЗДО; наявність у студентів мотивації на успіх у професійній діяльності; інформаційний: наявність у студентів теоретичних знань у галузі дошкільної педагогіки й дитячої психології; оперування основними положеннями державних документів, програм навчання і виховання дітей дошкільного віку; знання студентами сутності методичної роботи в закладі дошкільної освіти; діяльнісно-поведінковий: спрямованість на вирішення професійних завдань; уміння використовувати в професійній діяльності електронні освітні ресурси; уміння створювати та використовувати авторські електронні освітні ресурси; оцінний: прагнення до самоаналізу власної професійної діяльності; до безперервної самоосвіти, самовдосконалення; до самоуправління й самоорганізації в професійній діяльності) і схарактеризовано три рівні (високий, середній, низький) сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

Карнаух Л.П. Виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.08. Ін-т пробл. виховання АПН України. Київ, 2010. 20 с.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов та методики виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі.

Гіпотеза дослідження: процес виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі буде ефективним за таких педагогічних умов: створення педагогом розвивального комфортного середовища в умовах дошкільного навчального закладу для забезпечення ефективності процесу виховання безпечної поведінки дошкільників у соціальному середовищі; реалізація конструктивної взаємодії педагогів і батьків у процесі виховання безпечної поведінки вихованців у соціальному середовищі; урахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку дітей дошкільного віку в процесі виховання безпечної поведінки в соціальному середовищі; впровадження поетапної методики виховання безпечної поведінки дошкільників у соціальному середовищі, що забезпечить єдність формування усіх її складових; дотримання суб'єкт-суб'єктних взаємин у системі “дорослий – дитина”.

Завдання дослідження:

1. Науково обґрунтувати та визначити зміст поняття “безпечна поведінка особистості в соціальному середовищі”. Уточнити педагогічний зміст понять “поведінка”, “безпека”, “небезпека”, “соціальне середовище”.

2. Розкрити специфіку виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі в умовах дошкільних навчальних закладів.

3. Визначити критерії та показники, охарактеризувати рівні сформованості безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі.

4. Теоретично обґрунтувати та апробувати експериментальну модель виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі.

5. Розробити й експериментально перевірити педагогічні умови і методику виховання безпечної поведінки дітей у соціальному середовищі.

Об'єкт дослідження – процес виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку у соціальному середовищі в умовах дошкільного навчального закладу.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методика виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи:**

теоретичні: синтез, аналіз, порівняння, класифікація, конкретизація та узагальнення

даних, які на основі вивчення стану проблеми в психолого-педагогічній, методичній літературі уможливили аргументоване обґрунтування змісту безпечної поведінки особистості в соціальному середовищі, визначення поняттєвого апарату й концептуальних засад, критеріїв, показників, педагогічних умов виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі; порівняльний аналіз варіативних програм, методичних посібників з основ безпеки життєдіяльності дошкільників використовувався для врахування різних підходів до виховання безпечної поведінки дітей дошкільників у соціальному середовищі;

емпіричні: спостереження, бесіди, анкетування респондентів, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольні етапи), вивчення продуктів діяльності дітей та планів навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах дали змогу визначити рівні сформованості безпечної поведінки дошкільників у соціальному середовищі, особливості впливу педагогів і батьків на процес виховання безпечної поведінки досліджуваних, розробити методику виховання безпечної поведінки дошкільників у соціальному середовищі;

математично-статистичні методи забезпечили достовірність інтерпретації отриманих результатів.

Микитейчук Х.І. Підготовка дитини до школи в системі дошкільної освіти Республіки Польща: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2020. 22 с.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні й дидактичні засади підготовки дитини до школи в Республіці Польща та виявити перспективи творчої реалізації ідей позитивного досвіду в дошкільній освіті України.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати підготовку дитини до школи як науково-педагогічну проблему й здійснити сутнісний аналіз її основних дефініцій на основі польської літератури.
2. Простежити питання підготовки дитини до школи в освітній політиці Республіки Польща.
3. Висвітлити зміст та методичні основи педагогічної роботи з підготовки дитини до школи в дошкільних закладах Польщі.
4. Актуалізувати ідеї польського досвіду підготовки дітей до школи в умовах модернізації передшкільної освіти України.

Об'єкт дослідження – передшкільна освіта у Республіці Польща.

Предмет дослідження – педагогічний процес підготовки дитини до школи в дошкільних закладах Республіки Польща.

Методи дослідження. У процесі наукового пошуку використано комплекс методів: загальнонаукові (аналіз і систематизація бібліографії проблеми підготовки дитини до школи; аналіз, систематизація та узагальнення науковотеоретичних матеріалів для розкриття сутності досліджуваної проблеми та її основних дефініцій; проблемно-цільовий аналіз законодавчих і нормативних актів, матеріалів періодичної преси та мережі Інтернет для висвітлення питання підготовки дітей до школи в контексті польських освітніх реформ; узагальнення та класифікація дидактичних аспектів підготовки дитини до школи в Польщі); історичні (хронологічний та ретроспективний – для історіографічного аналізу розвитку проблеми підготовки до школи в педагогічній науці); компаративний аналіз, прогностика й екстраполяція (опис можливостей творчого використання ідей позитивного польського досвіду в українській теорії і практиці підготовки дитини до школи); емпіричні (обсерваційні – спостереження за роботою дошкільних закладів у польських містах (Кельци, Радом, Краків, Ярослав), діагностичні – анкетування, бесіди з педагогами, вивчення документації з метою збору первинної педагогічної інформації щодо окремих питань функціонування передшкільної освіти в Польщі й Україні).

Скрипник Н.І. **Виховання толерантних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку:** автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2011. 20 с.

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання толерантних взаємостосунків у старших дошкільників.

Гіпотеза дослідження. Виховання толерантних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку буде успішним за таких педагогічних умов: цілеспрямованої і конструктивної взаємодії педагогів і сім'ї з метою створення толерантного виховного середовища; формування у старших дошкільників комплексу знань, умінь та навичок толерантних взаємостосунків; використання сукупності форм і методів, які забезпечують виховання у дітей толерантних взаємостосунків.

Відповідно до мети та гіпотези визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці.
2. Визначити сутність поняття “виховання толерантних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку”.
3. Уточнити структуру (компоненти, критерії, показники і рівні) вихованості у старших дошкільників толерантних взаємостосунків.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання у старших дошкільників толерантних взаємостосунків.

Об'єкт дослідження – процес виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання у дітей старшого дошкільного віку толерантних взаємостосунків.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження:

теоретичні – аналіз історичної, психологічної, педагогічної, методичної літератури дали змогу визначити об'єкт, предмет, мету дослідження, сформулювати його завдання, уточнити сутність поняття “виховання толерантних взаємостосунків у старших дошкільників”, визначити особливості їх виховання у дітей старшого дошкільного віку; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних стали у пригоді при розробці і теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов виховання у старших дошкільників толерантних взаємостосунків;

емпіричні – спостереження, бесіди, анкетування, вивчення продуктів діяльності дітей та педагогів, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) сприяли визначенню рівнів вихованості у старших дошкільників толерантних взаємостосунків, особливостей впливу на оволодіння дітьми необхідних знань, умінь і навичок дорослих, доведенню доцільності розроблених нами педагогічних умов виховання у дітей старшого дошкільного віку толерантних взаємостосунків;

методи математичної статистики використано для узагальнення, якісного і кількісного аналізу експериментальних даних.

Харківська А. І. **Розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури** : дис. ... доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2021. 282 с.

Мета дослідження полягає у підвищенні рівня розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури шляхом теоретичного обґрунтування, розроблення та експериментальної перевірки ефективності структурно-функціональної моделі системи розвитку даної культури.

Відповідно до теми поставлено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан опрацювання проблеми розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури у педагогічній теорії та практиці.

2. На основі аналізу науково-педагогічної та спеціальної літератури визначити базові поняття дослідження «комунікативна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», «розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури» й уточнити її структуру.

3. Розробити критерії, показники та рівні розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

4. Теоретично обґрунтувати та розробити структурно-функціональну модель системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

5. Практично реалізувати та експериментально перевірити ефективність розробленої структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки вихователів дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – структурно-функціональна модель системи розвитку КК майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

Для вирішення поставлених завдань на різних етапах наукового пошуку використані такі **методи дослідження**: теоретичні: системний і порівняльний аналіз: філософської, педагогічної, психологічної, спеціальної літератури, довідникової, навчально-методичної та інструктивно-нормативної документації з метою вивчення стану розробки дослідження та розробки поняттєво-категоріального апарату; вивчення й узагальнення практичного педагогічного досвіду, що дозволить визначити сутність і структурні компоненти комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури; метод моделювання під час розробки системи комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури; узагальнення результатів педагогічного експерименту з метою перевірки ефективності системи означеного процесу; емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для перевірки ефективності розробленої структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури; діагностичні методи (метод збору інформації, опитування, анкетування, педагогічне спостереження) із метою виявлення проблем і суперечностей у розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури та визначення рівня їх професійної підготовки; метод узагальнення незалежних характеристик; методи математичної статистики для обробки експериментальних даних, кількісного та якісного аналізу емпіричного матеріалу, інтерпретації результатів дослідження та підтвердження сформульованої гіпотези.

**Додаток Д.
Форми деяких документів**

Додаток Д1. Титульні сторінки кваліфікаційної роботи бакалавра/магістра

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

ПРІЗВИЩЕ, ІМ'Я, ПО-БАТЬКОВІ СТУДЕНТА

НАЗВА РОБОТИ

Назва спеціальності

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня магістра/бакалавра

Науковий керівник:
прізвище, ім'я, по-батькові
науковий ступінь, вчене звання (посада)

Ужгород – 2022

УВАГА! Зворотній бік титульного аркуша (нумерується як 1 сторінка)

Реєстрація _____

(номер)

« ____ » _____ 2022 р. _____ Милян Ж.І.
(підпис лаборантка кафедри) (прізвище,
ініціали)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

_____ І.В. Козубовська
(підпис) (ініціали, прізвище)
доктор педагогічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)
« ____ » _____ 2022 р.

Додаток Д2. Завдання на дипломну роботу студенту

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»**

Факультет суспільних наук
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Освітній ступінь: магістр
Галузь знань: 01 «Освіта/Педагогіка»
Спеціальність: 012 «Дошкільна освіта»
Освітня програма: «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
_____ проф. Козубовська І.В.
«_____» «_____» 20.. року

**З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ**

_____ (прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи: _____

Керівник роботи: _____

затверджені протоколом №____ кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи від
«_____» «_____» 20... року

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: _____

4. Перелік питань, які потрібно розробити: _____

5. Перелік графічного матеріалу, інших додатків: _____

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Додаток ДЗ. Подання голові Державної екзаменаційної комісії

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказом
ректора ДВНЗ «УжНУ»
№519/01-17 від
04.03.2015 р.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО(Ї) ПРОЕКТУ (РОБОТИ)

Направляється студентка _____ до захисту дипломного проекту (роботи)
(прізвище та ініціали)
за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта»
на тему: _____

Дипломний проект (робота) і рецензія додаються.

Декан факультету суспільних наук _____ /Остапець Ю.О./
(підпис)

Довідка про успішність
_____ за період навчання на факультеті
(прізвище та ініціали студента)
суспільних наук з 20.... року до 20... року повністю виконав(ла) навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за:
національною шкалою: відмінно ___%, добре ___%, задовільно ___%;
шкалою ECTS: А ___%; В ___%; С ___%; D ___%; E ___%.

Секретар факультету _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи

Студент(ка) _____

Керівник роботи _____
(посада, ПІБ) (підпис)

« ___ » _____ 2022 року

Висновок кафедри, циклової комісії про дипломний проект (роботу)
Дипломний(у) проект (робот) розглянуто. Студент(ка)

_____ (прізвище та ініціали)
допускається до захисту цього (цієї) проекту (роботи) в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
(назва)

_____ Козубовська І.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)
« ___ » _____ 20..... року

Додаток Е. Приклад змісту кваліфікаційної роботи

(Розділи за обсягом бажано, аби були приблизно однаковими; рекомендований обсяг основного тексту 50-70 с. для бакалаврської /80-100 с. для магістерської роботи)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. НАЗВА РОЗДІЛУ

1.1. Назва підрозділу

1.1.1. Назва пункту (за наявності)

1.1.2. Назва пункту (за наявності)

1.2. Назва підрозділу

1.2.1. Назва пункту (за наявності)

1.2.2. Назва пункту (за наявності)

1.3. Назва підрозділу

РОЗДІЛ 2. НАЗВА РОЗДІЛУ

2.1. Назва підрозділу

2.2. Назва підрозділу

2.3. Назва підрозділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ (за наявності)

Додаток Є

Додаток Е. Орієнтовна структура вступу кваліфікаційної роботи

Вступ 6-10 с.

Опис проблеми дослідження (Текст біля 0,5 сторінки) .....

Актуальність теми дослідження. (Текст 0,5-1 сторінка) .....

Ступінь наукового вивчення проблеми/аналіз останніх досліджень
(Текст 0,5-1 сторінка) .....

Метою роботи є .....

Дана мета зумовила постановку наступних дослідницьких завдань:

(3-4 завдання) .....

Об'єкт дослідження – .....

Предмет дослідження – .....

Методи дослідження .....

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох розділів та висновків, списку використаних джерел (___ найменувань на __ ст.), додатку (на __ ст.). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить ___ сторінок, з яких ___ сторінки – основний текст. Робота містить __ рисунків, __ таблиць (з них у додатку ___ рис. та __ табл.).

**Додаток Ж. Форма рецензії на кваліфікаційну роботу
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи**

РЕЦЕНЗІЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студента (ки) _____
(прізвище, ім'я, по батькові)
_____ курсу факультету суспільних наук спеціальності _____
(_____ форма навчання)

Тема роботи: _____

Реєстраційний номер: ____ . Дата реєстрації: « ____ » 2022 р.

Науковий керівник: _____
(науковий ступінь, вчене звання, посада, П.І.П.)

Рецензент: _____
(науковий ступінь, вчене звання, посада, П.І.П.)

ЗМІСТ РЕЦЕНЗІЇ

1. Актуальність теми дослідження:

2. Оцінка вступу до роботи, його змістове наповнення:

3. Ступінь опрацювання джерельної бази:

4. Аналіз змісту розділів:

А. Для теоретичної складової: досягнення мети, виконання завдань, знання категоріального апарату;

Б. Для науково-прикладної складової: висунення / підтвердження гіпотез, використання релевантних методів дослідження.

5. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів (відповідність висновків меті та завданням дослідження):

6. Якість оформлення, оцінка мови і стилю виконаної роботи:

7. Загальні зауваження та рекомендації рецензента:

8. Висновок рецензента:

Виставлена рецензентом загальна оцінка:

« ____ », « ____ », (____), підпис рецензента _____
(за шкалою ECTS) (за національною шкалою)

На основі публічного захисту магістерської роботи комісією виставлено оцінку
« ____ », « ____ », (____)
(за шкалою ECTS) (за національною шкалою)

Магістерську роботу захищено « ____ » 20__ р.

Навчальне видання

В.І. Староста

**КВАЛІФІКАЦІЙНІ РОБОТИ:
ПІДГОТОВКА, ОФОРМЛЕННЯ, ЗАХИСТ**

**Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта»**

Гарнітура Times New Roman
Формат 60x84/16. Зам. №37.
Ум.друк.арк. 3,48.

Редакційно-видавничий відділ видавництва УжНУ «Говерла».
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89.
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua